

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İLKOKUL YÖNETİCİLERİNİN VE SINIF
ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ VE
DEMOKRATİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Necati KARAKÜLÇE

İstanbul

Haziran, 2018

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İLKOKUL YÖNETİCİLERİNİN VE SINIF
ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ VE
DEMOKRATİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Necati KARAKÜLÇE

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

İstanbul

Haziran, 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Dr. Öğr. Üyesi Hatice V. BAYRAKTAR (Danışman)

.....

Üye Doç. Dr. Remziye CEYLAN

.....

Üye Dr. Öğr. Üyesi Demet ZAFER GÜNEŞ

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tez çalışması olarak kaleme aldığım "İlkokul Yöneticilerinin ve Sınıf Öğretmenlerinin, Değerler Eğitimi ve Demokratik Tutumlarının İncelenmesi" isimli çalışmamın, öneri kısımandan sonuç kısmına kadar olan süreçte akademik kurallara ve bilimsel etiğe uygun davrandığımı, çalışmamın içerisinde yer alan tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde edindiğimi, tez yazım kurallarına uyarak hazırladığımı, bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım tüm alıntıları kaynakçada gösterdiğimi ve yardım aldığım çalışmaların kaynakçada gösterilenlerden ibaret olduğunu beyan ederim.

Nesli KARAKÖLÇE

ÖNSÖZ

Demokrasi ve Değerler Eğitimi, toplumların ve ülkelerin en önemli unsurları arasındadır. Toplumun demokratikleşmesi, bireylerin demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmeleri, o toplum için hem bir ihtiyaç, hem de güzel bir gelecek demektir. Bunun için de bu kavramları doğumdan ölüme kadar içimizde yaşatmalı, evde, okulda, sokakta her yerde yanımızda taşınmalı ve gelecek nesillere aktarmalıyız. Çünkü demokrasi demek mutluluk, hoşgörü, saygı, anlayış ve kabullenme gibi kavramları yaşamak demektir. Literatürde sayısız tanıma sahip olan demokrasi kavramı belki de insan olabilmektir. Bu kutsal görevi önce kendimizle, ailemizle, öğrencilerimizle, milletimizle ve devletimizle birlikte yaşarsak ve buna destek olursak demokratikleşmiş bir toplum olabiliriz.

Bunun yanında demokratikleşme yolunda ilerleyen bir toplumun en önemli kalkanlarından bir tanesi de sahip olduğu değerlerdir. Bu değerler bizlerin adeta vazgeçilmez unsurlarımız ve toplumu toplum yapan güzelliklerdir. İnsan hayatının önemli bir bölümünü kapsayan eğitimde asıl amaçlardan bir tanesi; okuldan mezun olan öğrencinin toplumun kabul ettiği değerleri kazanmış olması ve bu değerleri yaşatabilmesidir.

Bu çalışma ilkökul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimi ve demokratik tutumlarını incelemek için yapılmıştır. İlkokullarda yöneticilerin ve sınıf öğretmenlerinin, öğrenciye kazandırmak istenilen değerleri ne kadar önemstedikleri veya bu değerleri kazandırmakta ne kadar istekli oldukları araştırılmıştır. Eğitimin asıl hedeflerinden biri olan bu değerlerin, öğrencilere kazandırılması ve doğru insan yetiştirme aşamasında da ilkökul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının ne düzeyde oldukları da araştırmanın bir başka boyutudur.

Tüm bu çalışmalarında, öncelikle bana yol haritası çizen ve tezimin yazım aşamasında yardımını benden esirgemeyen değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR hocama saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Yine ölçme araçlarının doldurulmasında, görüşlerini samimi olarak belirten meslektaşlarıma, okullarında uygulanmasına izin veren okul yöneticilerine, fikir alışverişi açısından destek veren mesai arkadaşlarıma ve tüm bu süreçte beni yalnız

bırakmayan ve her zaman deste olan sevgili eşime ve yeni doğan kızama gönülden teşekkür ediyorum.

Necati KARAKÜLÇE

İSTANBUL/2018

ÖZET
İLKOKUL YÖNETİCİLERİNİN VE SINIF ÖĞRETMENLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ VE DEMOKRATİK TUTUMLARININ
İNCELENMESİ

Necati KARAKÜLÇE

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Denetimi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

Haziran, 2018, 94 + xiv Sayfa

Bu çalışmanın amacı, ilkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarını incelemektir. Çalışmada sınıf öğretmenlerinin ve ilkokul yöneticilerinin tutumları mevcut şekliyle belirlemek amaçlandığı için betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışmanın evrenini, 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul'un Avrupa yakasında bulunan devlet okullarında ve özel okullarda görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri ve ilkokul yöneticileri, örneklemini ise Bağcılar, Bahçelievler ve Bakırköy ilçelerinde bulunan devlet okullarında ve özel okullarda görev yapan 337 sınıf öğretmeni ve 107 ilkokul yöneticisi oluşturmaktadır.

Araştırmada verileri elde etmek için iki araç kullanılmıştır. Bu araçlar “Demokratik Tutum ölçeği” ve “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği”dir. Bu ölçeklerden elde edilen veriler SPSS programına yüklenmiş ve ortaya çıkan sonuçların ortalamaları hesaplanmıştır. Hesaplamalarda *Anova testi*, *T testi*, *Mann-Whitney U* ve *Kruskal-Wallis H* testlerinden faydalanılmıştır.

Araştırmanın sonucundan elde edilen verilere göre; sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik tutumlarının olumlu olduğu, yaşa, cinsiyete, medeni duruma, okulda çalıştığı süreye, eğitim düzeyine ve görev yaptıkları ilçeye göre değişkenlik göstermediği, mesleki kıdeme göre ise; 1-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik tutumlarının diğer gruplara göre daha

yüksek olduğu, özel okullarda çalışan sınıf öğretmenlerinin tutumlarının da devlet okulunda çalışan sınıf öğretmenlerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlkokul yöneticilerinin ise değerler eğitime yönelik tutumlarının sınıf öğretmenlerine göre daha olumlu olduğu, cinsiyete, medeni duruma, eğitim Odüzeyine, görev yaptıkları okul türüne ve görev yaptıkları ilçeye göre değişkenlik göstermediği, yaşa göre 22-30 yaş arası ilkokul yöneticilerinin tutumlarının diğer yaş gruplarına göre daha olumlu olduğu, mesleki kıdeme göre 1-10 ve 11-15 arası mesleki kıdeme sahip ilkokul yöneticilerinin değerler eğitime yönelik tutumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu, okuldaki çalışma süresine göre ise 1-5 yıl arası görev yapan ilkokul yöneticilerinin değerler eğitime yönelik tutumlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarının çok düşük olmasa da ortanın üstünde olduğu, yaşa, cinsiyete, medeni duruma, mesleki kıdeme, okuldaki çalışma süresine, eğitim düzeyine ve çalıştıkları okul türüne göre değişkenlik göstermediği, ancak görev yapmakta oldukları ilçeye göre Bahçelievler ve Bakırköy ilçelerinde çalışan sınıf öğretmenlerinin, Bağcılar'da çalışan sınıf öğretmenlerine göre demokratik tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlkokul yöneticilerinin demokratik tutumlarının ise olumlu ve orta seviyenin biraz üstünde olduğu, cinsiyete, yaşa, medeni duruma, mesleki kıdeme, okuldaki çalışma süresine, eğitim düzeyine ve görev yaptıkları okul türüne ve görev yaptıkları ilçeye göre benzerlik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ilkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi tutumları ile demokratik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik tutum, değer, yönetici, öğretmen, okul, öğrenci.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF PRIMARY SCHOOL PRINCIPALS AND CLASSROOM TEACHERS 'VALUES TO THE VALUES OF EDUCATIONAL AND DEMOCRATIC GUIDELINES

Necati KARAKÜLÇE

Master's Degree, Educational Administration and Supervision

Thesis Advisor: Dr. Teaching Staff Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

June, 2018, 94 + xiv

The aim of this study is to examine the perceptions of elementary school principals and classroom teachers regarding their values education and democratic attitudes. The following sub questions were searched in the research which was arranged according to the descriptive scanning model.

In the 2017-2018 academic year, the student's population constitutes 337 class teachers and 107 primary school principals who work in public schools in Bağcılar, Bahçelievler and Bakırköy districts of İstanbul and in private schools.

Two tools were used to obtain data in the study. These instruments are "Democratic attitude scale" and "Values education Attitude scale". The data obtained from these scales were loaded into the SPSS program and the averages of the results were calculated. T-test, Anova test, Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis H tests were used in the calculations.

According to the results obtained from the survey, it was found that the perceptions of the teachers about the values education were positive, there isn't any significant difference according to the gender, age, marital status, duration of school, education level and the districts they worked in. It was concluded that the perceptions of teachers with 1-10 years of seniority were higher than those of other groups and the perceptions of teachers working in private schools were higher than those of class teachers working in public school.

Primary school principals had more positive perceptions of values education than class teachers and there wasn't any significant difference according to gender, marital status, education level, school type they worked in and the districts they worked in. The perceptions of primary school principals between 22-30 years old by age were more positive. According to vocational seniority, primary school principals with vocational seniority between 1-10 and 11-15 are higher than the other perceptions of values education and primary school principals who work between 1-5 years according to the study period in school have higher perceptions of values education than the other groups high.

Although the perceptions of the teachers about the democratic attitudes of the teachers are not very low, but above the average according to the gender, age, marital status, vocational seniority, duration of schooling, education level and the school they work in, but according to the districts where they work in, Bahçelievler and Bakırköy districts' perception of classroom teachers' democratic attitudes is higher than with respect to class teachers in Bağcılar.

The perception of the Democratic Attitudes of primary school principals is slightly above the middle level positively, which isn't resemble according to gender, age, martial, status, occupational status, duration of study at school, level of education, the school they work in and the district they work in was concluded. Furthermore, there was no significant relationship between the perceptions of primary school principals and classroom teachers about perceptions of values education and democratic attitudes.

Key Words: Democratic attitude, value, manager, teacher, school, student.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç	3
1.3 Önem	4
1.4. Varsayımlar.....	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar.....	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Demokrasi.....	7
2.1.1. Demokrasi ve Eğitim İlişkisi.....	8
2.1.2. Demokratik Eğitimin Özellikleri.....	10
2.1.3. Demokratik Sınıf Ortamı	11
2.1.4. Demokratik Okul Yöneticisinin Özellikleri.....	13
2.1.5. Demokratik Öğretmenin Özellikleri.....	14
2.1.6. Demokratik tutum.....	15
2.1.7 Demokratik tutum İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar	16
2.2. Değerler Eğitimi.....	22
2.2.1. Eğitimde Değer Kavramı	23
2.2.2 Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	24

2.2.3 Değerler Eğitiminin Okuldaki Yeri	25
2.2.4 Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar	26
2.2.5 Değerler Eğitimi İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt dışında Yapılan Çalışmalar	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
YÖNTEM.....	34
3.1 Araştırmanın Modeli	34
3.2 Evren ve Örneklem.....	34
3.3 Veri Toplama Araçları.....	37
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	37
3.3.2 Demokratik tutum Ölçeği	38
3.3.3 Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği.....	39
3.4. Verilerin Toplanması.....	40
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	40
3.6. Verilerin Yorumlanması	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	42
BULGULAR VE YORUMLAR	42
4.1 Araştırmanın Alt Amaçlarına Yönelik Bulgular	42
4.1.1 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Düzeyi.	42
4.1.2 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Mesleki Kıdem, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü Ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığının İncelenmesi	43
4.1.4 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutumları Cinsiyet, Yaş, Mesleki Kıdem, Medeni Durum, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığının İncelenmesi	48
4.1.5. Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutum Düzeyi	53
4.1.6. Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Mesleki Kıdem, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı	

Okul Türü Ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklılaşmadığının İncelenmesi.	53
4.1.7. Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutum Düzeyleri.....	57
4.1.8. Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutumları Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Mesleki Kıdem, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü Ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi	58
4.1.9. İlkokul Yöneticileri Ve Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi İle Demokratik Tutumları Arasında İlişkinin İncelenmesi.....	63
4.1.10. İlkokul Yöneticileri İle Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi İle Demokratik tutumları Arasında Anlamlı Bir Fark Olup Olmadığının İncelenmesi.	64
BEŞİNCİ BÖLÜM	66
TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	66
5.1 Sonuç ve Tartışma.....	66
5.2. Öneriler	72
5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler	72
5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler	75
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	87

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: İlkokul Yönetici Ve Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Ve Yüzde Dağılımları	36
Tablo 2: Demokratik Tutum Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Analizi	38
Tablo 3: Değerler Eğitimi Tutum Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Analizi.....	39
Tablo 4: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonucu.....	42
Tablo 5: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi.....	43
Tablo 6: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Anova Testi Analizi	43
Tablo 7: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre T-Testi Analizi.....	44
Tablo 8: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Anova Testi Analizi	44
Tablo 9: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okuldaki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Anova Testi Analizi	45
Tablo 10: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi	45
Tablo 11: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre T-Testi Analizi	46
Tablo 12: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları İlçe Değişkenine Göre Anova Testi Analizi	46
Tablo 13: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonucu	47
Tablo 14: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi.....	48
Tablo 15: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Anova Testi Analizi	48

Tablo 16: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre T-Testi Analizi	49
Tablo 17: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi.....	49
Tablo 18: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Okulda Çalışma Süresi Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi	50
Tablo 19: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi	51
Tablo 20: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre T-Testi Analizi	51
Tablo 21: Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu İlçe Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi.....	52
Tablo 22: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonucu.....	53
Tablo 23: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi.....	53
Tablo 24: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	54
Tablo 25: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi	54
Tablo 26: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	55
Tablo 27: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Okuldaki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	55
Tablo 28: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi	56
Tablo 29: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi.....	56
Tablo 30: Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Okulun Bulunduğu İlçe Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	57

Tablo 31: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi Tutumuna İlişkin Betimsel İstatistik Sonucu.....	57
Tablo 32: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi.....	58
Tablo 33: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	58
Tablo 34: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi K Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi	60
Tablo 35: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi.....	60
Tablo 36: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Okuldaki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	61
Tablo 37: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi	61
Tablo 38: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi.....	62
Tablo 39: Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Okulun Bulunduğu İlçe Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi	62
Tablo 40: İlkokul Yöneticilerinin Demokratik Tutumları İle Değerler Eğitimine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi.....	63
Tablo 41: Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumları İle Değerler Eğitimine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi.....	63
Tablo 42: İlkokul Yöneticileri İle Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Tutum Düzeyleri Arasında Fark Olup Olmadığına İlişkin T- Testi Analizi.....	64

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	: (Statistic Packets For Social Sciencences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ev	: Çeviren
Akt	: Aktaran
sf	: Sayfa
Ed	: Editör
vb	: Ve Benzeri
vd	: Ve Diğerleri
DETÖ	: Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Her geçen gün değişen dünyada, bu değişime ayak uydurmak ve çağın gerektirdiklerini gelecek kuşaklara taşıma görevini üstlenen eğitim, aileden sonra okullarda yerini almıştır. Burada okullara, öğretmenlere ve yöneticilere büyük görevler düşmektedir. Toplumun sahip olduğu değerleri, demokratik bir tutum içinde gelecek nesillere aktarmak eğitim camiasının en önemli görevlerindendir.

Bu bölümde çalışmanın problem durumu, çalışmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları ele alınmıştır.

1.1. Problem

Değerler eğitimi, okullarda aileden sonra verilmesi gereken önemli bir unsur olarak geçmişten günümüze yerini hep korumuştur. Okullarda eğitimin en önemli amaçlarından bir tanesi; doğru insan veya topluma karşı düzgün ve toplumun kabul gördüğü değerleri kazanmış bir birey yetiştirmek olmuştur. Değişen dünyada, toplumların kabul gördüğü değerler giderek önem arz etmekte ve değerler eğitiminin önemi her geçen gün daha fazla vurgulanmaktadır.

Okullarda verilen değerler eğitiminin çocuklar üzerinde önemli bir etki bıraktığı, hatta değerlere yönelik ilk kazanımların da okul öncesi zamanlarda çocuklara kazandırıldığı ve daha sonra tüm hayatları boyunca devam ettiği vurgulanmaktadır (Atabey, 2014: 7).

Değerler eğitimi sayesinde öğrenciler kendilerini, ailelerini, arkadaşlarını, çevrelerini ve doğadaki tüm canlıları sevmeyi öğrenirler. Başkalarına ve kendilerine saygılı olmayı ve hoşgörülü davranmayı öğrenirler (Atabey, 2014: 565). Saygılı olarak birlikte yaşamayı, birlikte çalışmayı, iş birliği yapmayı, yardıma muhtaç insanlara yardım etmeyi, yardım istemeyi, nezaket kurallarını öğrenirler. Öğrendikleri bu davranışları da etraflarına yansıtırlar.

İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi açısından ne kadar yeterli olduğu ve bunları öğrencilere ne derece yansıttığı, toplumun değerler eğitimini kazanmasında o kadar etkili olduğu söylenebilir.

Çalışmanın bir diğer bölümünü ele alan “Demokrasi”, insanın yaradılışından bugüne kadar, her zaman var olmuş ve insan hayatında önemli bir yer tutmuştur. Çünkü demokrasi insanın sosyal ve hukuk çerçevesinde yaşayabilmesi için vazgeçilmez bir unsurdur. İnsana saygı ve değer verme, güçlü bir iletişim kurabilme ve karşıdakini sabırla dinleyebilme gibi davranışlar demokrasinin yapı taşlarıdır. Demokrasi kavramının hayatımızdaki yeri ailede başlar ve okulda eğitimle devam eder. Eğitimde demokrasiyi göz ardı edemeyiz. Eğitim ve demokrasi birbirinden ayrılmaz bir ikili ve birbirlerini tamamlayan iki unsur olmuşlardır (Yeşil, 2002: 14).

Okullarda öğrenciler ancak öğretmenler aracılığı ile demokratik tutumlara sahip olurlar. Çünkü öğretmenler öğrenciler için bir model ve örnek kişidir. Öğretmen okulda sadece ders veren kişi değil; toplumun değer yargılarını da aktaran ve öğrencilerin karakterlerini oluşturan birer modelidir. Öğretmen davranışlarının demokratik olması, öğrencilerde bu davranışın yerleşmesini kolaylaştıracaktır (Ünal ve Ada, 2003: 54).

Demokratik eğitimin ailede başlaması ve okulda devam etmesi ulaşılmak istenen hedeflerin başında gelir. Ancak okulda devam edebilmesi ve demokratik bir toplum yetişebilmesi için öncelikle öğretmenler öğrencilerine karşı demokratik tutum ve anlayış içinde olmaları, bu tutumları alışkanlık haline getirmeleri ve öğrencilerine model olmaları gerektiği söylenebilir.

Vatansever Bayraktar ve Işık (2017) tarafından ele alınan “İlkokul Öğrencilerinin Demokratik Değerlere İlişkin Tutumlarının İncelenmesi” başlıklı makale, Tahiroğlu (2014) tarafından yazılan “Hoşgörülü ve Demokratik Bir Sınıf Toplumu Uygulaması” başlıklı makale, Özdayı (1998) tarafından ele alınan “Eğitim Yöneticilerinin Demokrasi ve Hoşgörü Tutumları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişki” adlı çalışma, Genç ve Kalafat (2007) tarafından ele alınan “Öğretmen Adaylarının Demokratik tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışma, Cihan (2014) tarafından kaleme alınan “Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış” başlıklı makale, Çengelci ve Yaşar (2012) tarafından yazılan “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması” başlıklı makale, Sapsağlam ve Ömeroğlu (2015) tarafından

yazılan “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Programlarında Değerler Eğitimine Yer Verme Düzeylerinin Belirlenmesi” gibi çalışmalar, demokratik tutum ve değerler eğitimi ile ilgili araştırmalara örnek gösterilebilir.

Yukarıda belirtildiği üzere “Değerler Eğitimi” ve “Demokratik tutum” ile ilgili ele alınmış onlarca tez, makale veya çalışma bulunmaktadır. Ancak bu iki başlığın aynı yerde kaleme döküldüğü ve birbiri ile bağlantı kurulduğu herhangi bir makaleye, teze veya çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu düşüncelerden yola çıkılarak “İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının incelenmesi” bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın genel amacı, İstanbul ili Bağcılar, Bahçelievler ve Bakırköy ilçelerinde görev yapan sınıf öğretmenleri ve ilkokul yöneticilerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının incelenmesidir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları ne düzeydedir?
2. Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, okulda çalıştığı süre, eğitim düzeyi, görev yaptığı okul çeşidi ve görev yaptıkları ilçelere göre farklılaşmakta mıdır?
3. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik tutumları ne düzeydedir?
4. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik tutumları yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, okulda çalıştığı süre, eğitim düzeyi, görev yaptığı okul çeşidi ve görev yaptıkları ilçelere göre farklılaşmakta mıdır?
5. İlkokul yöneticilerinin demokratik tutumları ne düzeydedir?
6. İlkokul yöneticilerinin demokratik tutumları yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, okulda çalıştığı süre, eğitim düzeyi, görev yaptığı okul çeşidi ve görev yaptıkları ilçelere göre farklılaşmakta mıdır?
7. İlkokul yöneticilerinin değerler eğitimine yönelik tutumları ne düzeydedir?
8. İlkokul yöneticilerinin değerler eğitimine yönelik tutumları yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, okulda çalıştığı süre, eğitim düzeyi, görev yaptığı okul çeşidi ve görev yaptıkları ilçelere göre farklılaşmakta mıdır?

9. İlkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile demokratik tutumları arasında ilişki var mıdır?
10. İlkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3 Önem

Bazen “Karakter Eğitimi” olarak da karşımıza çıkan “Değerler Eğitimi”, eğitimin en önemli amaçları arasında tarih boyunca yerini korumuştur. Eğitimin iki temel amacı bulunmaktadır: Birincisi, akıllı insan yetiştirmek, ikincisi ise iyi insan yetiştirmektir. Bu sebepten değerler eğitimi kavramının etkilerini İslam’da, Hıristiyanlık’ta, Budizm’de ve Aristo, Sokrates gibi Yunan filozofların yapmış oldukları çalışmalarda rastlayabiliriz (Altan, 2011: 55).

Bu çalışma, eğitimde ve günlük hayatta büyük önem taşıyan “Değerler Eğitimi” ve “Demokratik Tutum” kavramlarına, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin ve ilkokul yöneticilerinin ne düzeyde sahip oldukları ve çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya çıkarmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Okulların en önemli görevlerinden bir tanesi de okul programında yer alan veya almayan değerleri öğrencilere kazandırmak, öğrencilere belirli kurallara göre disiplin kazandırmak, onların ahlaki gelişimlerine katkı sağlamak ve karakterlerini pozitif yönde etkilemektir (Baysal, 2013: 9).

Geçmişten günümüze eğitim sisteminin tam ortasında yer alan değerler eğitimi, her zaman insanlığın vurgu yaptığı evrensel ve ahlaki değerlere sahip ve bu değerlerle hareket eden birey yetiştirmeyi amaç haline getirmiştir. Sevgi, saygı, cesaret, erdem, sorumluluk, azim, disiplin, adalet vb. birçok önemli değerleri bireye kazandırmak değerler eğitimi ile gerçekleşecektir. Bu eğitimin uzun vadedeki hedefi günümüzde de toplumda giderek problem haline almış etik ve ahlaki konularda yardım etmek ve toplumun daha güvenli bir dünyada yaşamasını sağlamaktır (Altan, 2011: 55).

Okullar, toplumun geleceğini inşa etmesi açısından ne kadar büyük öneme sahipse, okullarda görev yapan öğretmen ve yöneticilerin sergiledikleri davranışlar da o kadar önemlidir. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerin öğrencilere aktarmak istedikleri ve eğitimin asıl hedefleri arasında olan değerler ve bu değerlerin öğrencilere aktarılış biçimleri üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Değerlerin öğrencilere etkili

bir şekilde aktarılmasında, öğretmen ve yöneticilerin demokratik tutumlarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu önemle yapılan araştırmada, değerler eğitiminin öğrencilere aktarılabilmesi için öncelikle öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları ve bu değerleri aktarırken sahip oldukları demokratik tutumlarının incelenmesi araştırmanın önemini belirtmektedir. Literatür incelendiğinde; “Değerler Eğitimi” ve “Demokratik Tutum” ile ilgili birçok araştırma, tez, makale vb. örnekler bulunurken, bu iki unsurun bir arada ele alındığı herhangi bir çalışmanın daha önce yapılmamış olması da bu çalışmanın başka bir önemini ortaya koymaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmaya katılan öğretmen ve yöneticilerin vermiş olduğu bilgilerde ve görüşlerde, samimi oldukları kabul edilmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma, örneklem açısından; İstanbul’un Bağcılar, Bahçelievler ve Bakırköy ilçelerinde görev yapan gönüllü 107 ilkokul yöneticisi ve 337 sınıf öğretmenin görüşleri ile sınırlıdır.

2. Araştırma, zaman açısından; 2017/2018 eğitim öğretim yılının 1. Dönemi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okul: Eğitim öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, mektep (Toparlı, 2005: 489). Bu çalışmada okul kavramı, Türkiye’de eğitim veren ilkokulları ifade etmektedir.

Öğretmen: Mesleği bilgi öğretmek olan kişi, muallim (TDK, 2011). Bu çalışmada öğretmen kavramı Türkiye’de eğitim veren ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerini ifade etmektedir.

Öğrenci: Öğrenmek için ders alan kişi (Toparlı, 2005: 491). Bu çalışmada öğrenci kavramı, Türkiye’de eğitim veren ilkokullarda öğrenim gören ilkokul öğrencilerini ifade etmektedir.

Demokrasi: Millet'in egemenliğine dayanan yönetim biçimi, demokratlık, el erki (TDK, 2011). Bu çalışmada demokrasi kavramı, Türkiye'de eğitim öğretimde uygulanan demokrasi kavramını ifade etmektedir.

Değer: Herhangi bir kavramın önemini, anlamını belirlemeyi amaçlayan soyut ölçü, kıymet (TDK, 2011). Bu çalışmada değer kavramı, Türkiye'de eğitim veren ilkokullarda öğrencilere kazandırılmak istenen değerleri ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Demokrasi

Demokrasi, her zaman bir toplumun vazgeçilmez ihtiyacı olmuştur. İnsanlar yüzyıllarca demokratik bir ortamda yaşayabilmek ve demokratik bir dünya oluşturabilmek için farkında olmadan mücadele etmişlerdir. Günlük yaşamdan bürokrasiye, aile eğitiminden okullara, demokrasi hep yerini almış ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için mücadele edilmiştir.

Dahl'e (2001) göre; demokrasinin kelime anlamı Yunanca demos (insanlar) ve kratos (yönetmek) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş ve demokrasi kelimesi ilk kez de Yunanlılar tarafından kullanılmıştır. Bunun yanında demos kelimesi eski Yunanca'da "yoksul halk kitlesi" anlamına, kratos kelimesi ise "kural, güç, otorite" anlamlarına gelmektedir (Aktaş, 2015: 38). Bilinen tanımlarına bakacak olursak "demokrasi" yönetimin halk tarafından belirlenmesi ve kurumların halk denetimine açık olması veya idare şekli olma dışında siyasal bir yaşam ve kültüre dayalı yönetim şekli olarak da tanımlanmaktadır (Touraine, 2002, Akt; Aktaş, 2015: 2). Beetham ve Boyle'ye (1998: 7) göre ise demokrasi; bireylerin bireysel karar almaları değil, kolektif olarak karar almalarıdır.

Demokrasi bir yönetim biçimidir; öncelikle toplumun veya bireyin yönetilmesi ile ilişkili toplumsal içeriği olan bir buluş, kurallar ve değerler bütünüdür (Yılman, 1995: 25).

Bu tanımlamaların sonunda demokrasiyi sözcük anlamına göre tanımlamak gerekirse "iktidarın halkta olması" olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda halk arasında da demokrasi en çok "halkın kendi kendini yönetmesi" olarak bilinmektedir. Bu bilinen tanımları açacak olursak Aktaş, (2015: 38) demokrasiyi yöneticilerin adil, özgür ve düzenli seçimler yoluyla halk tarafından ve halkın içinden seçildiği yönetim biçimi olarak özetlemiştir.

Demokrasi insan için bir yaşam biçimi ve demokratik yaşam insan için bir ihtiyaçtır. İnsanların yaşamış olduğu tecrübeler sonucuna göre aslında demokrasi kendiliğinden oluşmaktadır. Çünkü insan olmanın temelinde ve toplumun huzurlu bir

yaşam sürmesinde demokrasi büyük öneme sahiptir. Bu önem bireyin kendi gücünü geliştirme, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli şartları sağlama, bireyin vermiş olduğu emeğin karşılığını alma gibi durumlardır. Elbette tam bir demokrasiden bahsetmek istiyorsak demokrasinin halkın yönetenini denetleme ve eleştirme hakkından da bahsetmek gerekiyor. Denetleme ve eleştirmenin olmadığı bir toplumda gerçek demokrasiden bahsetmenin mümkün olmadığını da söyleyebiliriz. Denetlemenin yanı sıra iktidara yaptırım uygulama hakkı da demokrasinin alt başlığıdır. Çünkü VIII. Yüzyılda yaşamış filozofların görüşlerine göre demokrasinin bir görevi de; halkın kendini yönetecek kişileri seçme ve o kişileri denetleme hakkının olmasıdır (Ekici, 2013: 11).

Yine demokrasi çoğunluğun sesi olarak bilinmekle beraber, azınlığın da haklarının korunmasını savunur (Doğan, 2003: 94). Çünkü bilinmelidir ki azınlık da en az çoğunluk kadar önem arz etmektedir.

Demokrasi özgürlüğü, eşitliği, hoşgörüyü bir yaşam biçimi olarak ele alan bir unsurdur. Demokrasi ile yönetilen toplumlarda demokrasinin kişiye kazandırılması ancak eğitim yoluyla gerçekleşir. En bilinen tanımı ile davranış değiştirme süreci olan eğitim, demokratik toplum olmanın ilk koşulu olarak kabul edilmektedir (Yeşil, 2002: 7).

Toplum olarak demokrasiyi gerçek anlamda yaşamalı ve gelecek nesillere yaşatmalıyız. Gerçek demokrasiyi yaşamak ve yaşatmak büyük fedakârlıklar ve sabır gerektirse de toplumun huzuru için bunu yaşam biçimi haline getirmeliyiz. Demokrasi karşımızdakinin fikrini sabırla dinlemek, karşımızdakinin kıyafetine saygı duymak, karşı tarafa zarar vermemek ve kabullenmektir. Karşıt fikirlerin dinlenebilmesi için de fedakârlık etmektir.

2.1.1. Demokrasi ve Eğitim İlişkisi

Eğitim, insanoğlunun yaratıldığı günden bu yana devam eden bir unsurdur. İnsanoğlu bireysel ve sosyal gelişiminde başarıya ulaşmak için adaleti, kardeşliği, barışı ve özgürlüğü yaşayabilmek için temel araç olarak eğitimi görmüş ve temel araç olarak kullanmaktadır. Ekici'ye (2013: 28) göre eğitimin görevi; demokrasinin en temel unsurlarından biri olan özgürlüğü, kendi çevresinde veya içinde yaşayarak gerçekleştirecek bir araçtır olmasıdır. Eğitimde özgürlük kavramı en önemli yapı taşıdır.

Özgür bir toplum; eğitimde her zaman ilerleme yolunda olmakla birlikte, demokrasiyi de tam anlamıyla yaşayabilme şansına sahiptir. Elbette bahsettiğimiz bu özgürlük ve demokrasi kavramları da ancak eğitimle uygulanabilir. Demokrasi ve eğitimi birbirinden ayrı tutmak mümkün değildir. Mutlu bir yaşamı amaçlayan toplumlar demokrasiye büyük önem vermeli ve bu düşüncüyü toplumda etkili hale getirmelidir. Çünkü demokratik bir yapıya sahip toplumlarda, kişiler ve gruplar arasındaki ilişkiler veya iletişim oldukça gelişmiştir (Gökçe, 2009: 53).

Demokratik eğitimin sonucu olarak bireylerin demokratik değerleri benimsemesi asıl hedeftir. Demokratik eğitimin ve demokratik eğitim değerlerinin insan tarafından benimsenmesi büyük bir önem arz etmektedir (Özen, Gül ve Gülaçtı, 2007: 127)

Demokrasinin gerçekten yaşanabilmesi için onun yapı taşı olan eğitim, toplum için sadece belli bir zaman ve yer ile sınırlı olmadan hayatın her kesiminde alınmalı ve yaşanmalıdır. Aile yaşantısının ardından temelleri oturacak olan demokrasi eğitiminin okullarda verilmesinin önemi büyüktür. Ancak öğrenciler demokrasiyi sadece tanımdan ibaret değil, hayat tarzı olarak öğrenmelidirler. Çünkü demokrasi uygulaması, bireylerin yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak ve yaşamın bir parçası olduğunu kanıtlayacaktır. Bu uygulamanın yapılabileceği yerler ise eğitim yuvalarımızdır. Çünkü eğitim kurumları, demokratik niteliklerin ve becerilerin kazandırıldığı en önemli yerlerdir (Demircioğlu, Mutluer ve Demircioğlu, 2011: 578).

Alakaş'a (2016: 4) göre; demokrasiyi benimsemiş ülkelerde eğitim politikalarında demokratik yurttaşlık, insan hakları, demokrasi eğitimi gibi eğitimler varlıklarını hep korumuşlardır. Demokrasi mutlu toplum olmak için öğrenilmek zorundadır. İşte burada ülkelerdeki eğitim sistemleri öne çıkmaktadır. Ülkede kullanılan eğitim sistemi hem demokrasiyi yaşatabilen hem de demokratik bir yapıya sahip olma özelliklerini öncelikle taşımak zorundadır. İşte bu eğitim sistemlerinin başarıları da temelde sistemi işleyen ve uygulayan öğretmen ve öğretmen dışındaki eğitim çalışanlarının niteliklerine bağlıdır (Genç ve Kalafat, 2006: 44-53).

Demokrasilerde eğitimin ne kadar önemli bir kavram olduğunu ve bu konuda büyük sorumluluk sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Demokrasilerde eğitim yönetimi, kabul edilmiş bazı ilkelere bağlıdır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir (Tezcan, 1985: 185).

- A. Toplum kendini yönetecek kişiyi seçeceği için bu anlamda sorumluluğunu bilmeli v eğitilmelidir.
- B. Eğitim sayesinde toplum, kendi ilgi ve yeteneklerini en üst seviyeye kadar ilerletmeyi hedeflemelidir.
- C. Toplumlar özgür yaşamak için eğitim almalıdır.
- D. Eğitim geniş fikirli olmayı ileri seviyeye getirmelidir.
- E. Demokratik toplumlarda eğitim, verimi yüksek bir iş birliği alışkanlığı kazandırmalıdır.
- F. Okullar, demokratik uğraşlara ev sahipliği yapmalıdır.
- G. Eğitimin üstüne binen siyasi denetim en alt seviyede değildir.

Sonuç olarak demokrasinin gelişmesinin yolu öncelikle okulların demokratikleşmesinden geçmektedir. Bunun için eğitim personel ve araçlarının demokrasinin değerlerini yaşayabilme ve okullarda öğrencilere yaşatabilmeleri büyük önem arz etmektedir.

2.1.2. Demokratik Eğitimin Özellikleri

Gelişmiş ve çağdaş toplumların asıl hedefi her zaman toplumu mutlu etmek olmuştur. Bu mutluluğun yaşanabilmesi ve toplumda yerini alabilmesi içi çok çeşitli tanımlar verdiğimiz eğitim devreye girmektedir. Ancak bu eğitim demokrasi ve demokrasinin gereklerini içinde yaşatan bir eğitim olduğu sürece amaca hizmet edecektir. Çünkü demokratik eğitim almış bir birey farkında olmadan çevresini mutlu edecek ve toplumun huzur düzeyini sağlayacak kuralları etrafına aktaracaktır. Başaran (1986: 112) demokratik eğitimi; “Eğer toplum olarak demokrasiyi gerçekten hayatımıza sokmak ve ileride giderek daha demokratik bir millet olmayı hedefliyorsak, öğrencilerimizi demokrat ortamlarda ve biraz daha demokratik eğitmeliyiz.” şeklinde ifade etmiştir.

Hotaman’a (2010: 29) göre demokratik eğitim, demokrasinin kurallarının ve ilkelerinin, toplumun özgürlüklerinin ve haklarının eğitimde asıl hedeflere çevrilip, öğrenme yaşantıları ile toplumun genç kesimine kazandırıldığı eğitimdir. Bu eğitimin asıl amacı; bağımsız dünyaya bakışında sorgulayıcı ve çözümleyici olan ve yine de demokrasinin kuralları ile uygulamalarını derinlemesine bilen yurttaşlar yetiştirmektir (Karakütük, 2001: 19)

Demokratik eğitimin amacı bireyin özgür düşünmesini sağlama ve başkalarının düşüncelerine saygı duyma gibi özelliklerini geliştirmektir (Yeşil, 2003: 35). Hotaman'a (2010: 42) göre öğrenciler, demokratik tutum, yaşam ve değerlerini demokratik okullarda öğrenebilir.

Binbaşıoğlu'na (1986: 15-19) göre çağdaş eğitimcilerin, demokratik eğitimin ilkeleri ile ilgili görüşleri şu şekilde sıralanmaktadır;

1. Demokratik bir eğitim çocuktan hareketle başlar.
2. Demokratik bir eğitim tüm bireylerin eşit haklara sahip olmasıyla mümkündür.
3. Demokratik bir eğitimde herkes farklıdır ve herkese saygı ön plandadır.
4. Demokratik bir eğitimde kurallara uymak esastır.
5. Demokratik eğitim ahlaki değerlerle başlar, ahlaki değerler yoksa demokrasi de olamaz.
6. Demokratik bir eğitimde bütün yük öğrencilerdedir.

2.1.3. Demokratik Sınıf Ortamı

Toplumun demokratik bir düzende yaşayabilmesi için öncelikle o topluma verilecek eğitimin demokratik bir ortamdan geçmesi gerekmektedir. Kaya'ya (2013: 30) göre demokrasi eğitimine en uygun eğitim, demokratik bir ortamda yapılan eğitimidir ve bu demokrasinin kurallarının geçerli olduğu ve bireylerden bu kurallara uygun davranmaların beklenildiği bir ortamı ifade eder.

Okullar demokrasiyi özümseyerek, demokratik kurallar çerçevesinde eğitim vermedikleri takdirde, demokrasinin zihinlere yerleşmesi imkânsızdır. Bu nedenle okullarda demokrasi yaşanılarak öğrenilmelidir (Doğan, 2013: 21-22).

Kaya'ya (2013: 36), demokratik bir eğitim ortamının, her zaman etkili davranış yönetiminin başlıca değişkenlerinden olacağını ifade etmiştir. Sınıfta öğrenciler demokratik bir eğitimden ve ortamdan geçtiği sürece daha hevesli ve istekli olacaklardır. Bu durumda kendilerini daha iyi ifade edebilme, kendilerini daha iyi yönetebilmeleri için bu demokratik ortam öğrencilere sağlanmalıdır.

Demokrasinin yerleştiği bir okulda aşağıda belirtilen özellikler olmalıdır:

- Okulda ahlaki problemler öncelikli olmalıdır.

- Okul içinde alınacak tüm kararlar veya olaylar karşı görüşlere karşı şeffaf olmalıdır.

- Çeşitli görüş ve düşüncelere, hoşgörü ve saygıyla bakılmalı ve karşı tarafın düşüncelerini anlamak, onların da doğru olabileceğini akıldan çıkarmamak gereklidir.

- Okulda tüm bireyler birbirlerine sadece hoşgörüyle yaklaşmamalı, aynı zamanda katılımı sağlayabilmek adına üstlerine düşen görevleri yerine getirmelidir.

- Okulda tüm bireyler birbirlerine karşı din, dil, ırk, mezhep vb. gözetmeksizin birbirlerine karşı saygılı olmalıdırlar.

- Okulda sadece yetkili veya güçlüünün fikirleri değil, çeşitli alanlarda iyi olan bireylerin de konularına bakılmaksızın, göstermiş oldukları başarı takdirle karşılanmalıdır (Levin, 1998, Akt. Doğan, 2013: 23).

Demokratik sınıf ortamının sağlanmasında öğretmenin tarafsızlığı da önemli bir unsurdur (Kaya, 2013: 36). Öğretmen sınıfta kişisel düşüncelerini öğrencilere dayatma yapmadan ve yargılamadan onların da görüşlerini almalıdır. Aydın'a (2010: 167) göre ise başlangıçta öğretmenin görüşlerini bildirmesi, öğrencilerin yaratıcı düşünebilmelerini köreltecek bu yüzden öğretmen sorunların belli yerlerinde durumu kısa bir şekilde özetleyerek çözümün netleşmesine yardımcı olmalıdır.

Sınıfta ortamında demokrasinin ilerleyebilmesi, öncelikle her bireyin sorumluluk ve görevlerinin eşit bir şekilde dağılmasını gerektirir. Aydın (2010: 168), yaptığı bir açıklamada, karşılıklı olarak birbirlerine bağlı rol örüntülerini gerçekleştirmek durumunda olan öğrenciler, üstlerine düşen sorumlulukları daha geniş ölçüde benimserler. Böylece öğretmen, demokrasinin olanaklarından yararlanabilir.

Okullarda demokrasiyi gerçekten hayata geçirmek demokratik yapı ve süreçlerin yaratılmasıyla mümkündür. Bu da demokratik bir müfredat ve işbirliği ile gerçekleşecektir. Örneğin; demokratik okullarda, karar verme sürecinde sadece öğretmenler, kurul veya komisyonlar değil, okulun tüm fertleri, yani öğrenciler ve veliler de karar vermeye yetkilidir (Doğan, 2013: 22).

Okul ortamında demokratik bir tutum, öğrencilerin düşüncelerini, duygularını özgür bir şekilde ifade edebildiği sürece anlamlı olur. Bu şekilde öğrenciler topluma karşı demokratik bir tutum içinde olmayı öğrenirler. Karşı görüşlere karşı saygılı olmayı, başkalarının düşüncelerine karşı anlayış gösterme olanağı bulurlar. Ayrıca

kendi düşünceleri ile karşı düşünceleri karşılaştırma imkânı bulurlar. Böylece gerçek bir varoluşu anlatan demokratik hayatın imkânlarından faydalanır ve kendini daha iyi geliştirir (Aydın, 2010: 168).

Okul ortamı, öğrenci davranışı ve öğrencinin öğrenebilmesi açısından büyük önem taşır. Demokratik bir sınıf ortamı, öğrencideki öğrenme güdüsü üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır (Erdem, 2008, Akt; Kaya, 2013: 37). Tek taraflı, güvensiz veya kişilerin ifadelerini özgürce ifade edemediği bir sınıf ortamında öğrenmenin de istenilen düzeyde olması mümkün olmayacaktır. Öğrenci öğrenme davranışını gerçekleştirebilmek için kendini özgür hissetmelidir. Demokratik bir sınıf ortamı öğrencinin korkmadan soru sorabilmesine, karşıt fikirlerle tartışabilmesine ve kendini özgürce ifade edebilmesine imkân sağlayacaktır.

2.1.4. Demokratik Okul Yöneticisinin Özellikleri

Türkiye’de “Okul Yöneticisi”, Millî Eğitim Bakanlığı, 29072 sayı ve 26 Temmuz 2014 tarihinde yayımlanan “Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği” 39. Maddesinde “Müdür” kavramı ile tanımlanırken, müdürün görev tanımlarında öğrenciden, eğitimden, öğretimden, personel işlerinden, taşınır mal işlemlerinden, güvenlikten, beslenmeden, halkla ilişkilerden, temizlikten, düzenden vb. konulardan oluşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının yapmış olduğu bu tanımlamalardan, okullarda yönetici durumunda olan okul müdürlerinin, okul için ne kadar önemli bir unsur olduğunu buradan anlamaktayız.

Demokratik eğitimin olabilmesi için okulların ne kadar demokratik olması ön koşulsuz, okul yöneticilerinin ve eğitim çalışanlarının da bir o kadar demokratik davranışlar sergilemesi gerekmektedir. Gerek öğretmenlere gerekse öğrencilere bu konuda rol olmalı ve düşüncelerini paylaşmalıdır. Okul yöneticilerinin demokratik tutum sergilemediği bir eğitim ortamında önce öğretmenlerin, sonra da öğrencilerin demokratik davranış sergilemeleri mümkün değildir.

Özdemir (2012: 26), çalışmasında Bursalıoğlu’nun (1994) görüşünü şu şekilde aktarmaktadır. “Yöneticiler, tutum ve davranışları açısından dört gruba ayrılabilirler. Bunlardan birisi olan “demokratik yöneticinin” özellikleri aşağıdaki gibi belirtilmektedir.

1- Alınacak tüm kararlarda üst, astlara karara katılma imkân sağlar.

2 – Yapılacak işlerde üst, astına işbirliği teklif eder.

3 – Üst rasyonel ve objektif yöntem izlemeyi amaçlar.

Demokratik bir yönetici, yetkisini ve görevlerini astları ile paylaşma eğilimi taşır. Böylece yapılacakların belirlenmesinde, is bölümü yapılmasında ve işlerin gerçekleştirilmesinde astlarının düşüncelerine önem verir.

Yine demokratik yönetici, konularının vermiş olduğu gücü astları ile birlikte kullanma eğilimindedir. Bu demokratik tutum, yöneticiye uygulamada etkinliği yüksek kararlar alma imkânı sağlar. Yöneticinin bu tutumu, astların kendilerini kurumlarının ayrılmaz bir parçası olarak görmesini sağlar (Güner, 2002: 16).

2.1.5. Demokratik Öğretmenin Özellikleri

Öğretmen eğitim sisteminin en önemli parçalarından biridir. Öğretmensiz bir eğitim sistemini düşünmek mümkün değildir.

Demokratik öğretmen demokrasiye inanmalı ve farklılıkları önce kendisi fark etmelidir. Farklı düşünme, farklı görüş ve farklı davranışları zenginlik olarak görmeli ve bunları anlamalıdır. Kendi düşüncelerine veya eğitimde ilgisiz görüş ve önerileri irdelemeden geçmemeli sonuna kadar benimsemelidir. Bu değişik görüşleri eğitimde demokrasinin getirmiş olduğu bir zenginlik olarak görmelidir. Demokratik öğretmen, öğrencilerine birbirlerinden farklı olarak görmelerinde rol model olarak katkıda bulunan ve bu atmosferi öğrencilerine sevdiiren kişidir. Karşı tarafı yargılamadan önce karşısına alıp konuşmayı, kendini karşısındakinin yerine koymayı ve birliktelikten rahatsızlık duymamayı öğretendir (Yapıcı, 2007: 2).

Demokratik düşünce, sadece demokratik düşünce yapısına sahip olan kişilerce karşı tarafa aktarılır. Bu demokratik düşünceye sahip olmayan bireylerin demokratik insan yetiştirmeleri söz konusu değildir. Aynı zamanda, bu anlayışa sahip kişilerin verdiği eğitimin de demokratik olması söylenemez (Doğan, 2013: 27).

Demokratik öğretmen için sosyal bir varlık olmak önceliklidir ve öğretmen buna destek olur. Öğrenciler arası ortak yapılan çalışmalara öncülük eder. Farklı çalışmaların ve ortaya konulacak olan ürünün zenginlik kazanacağına inanılmasında öğrencilerine

rol model olur. Birlikte olmanın ve etkinlikte bulunmanın hazzını kazandırır. Bu da sosyal kutuplaşmayı engeller (Yapıcı, 2007: 2).

Demokratik bir eğitim düzeninde, demokratik bir öğretmen aşağıda belirtilen donanımlara sahip olması gerekmektedir;

- Meslek bilgisi ve genel kültür boyutlarında yeterli donanıma sahip olması gerekir. Bunun yanı sıra kişiliğiyle de demokratik tutum ve davranışları gösteriyor olması gerekmektedir.

- Alanına ilişkin temel bilgileri ve bu bilgileri işleme yollarını bilmesi, alanındaki bilgileri üst düzeye çıkarması, alanı ile ilgili müfredat programları hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Alanında yeterli olan öğretmenin özgüveni sınıfa yansıtacak ve demokratik olmayan tutum ve davranışlardan sakınacaktır.

- Mesleki kabiliyetle, öğrencilerin psikolojilerini bilmeleri, iletişim kurabilme yeteneği ve sınıf yönetimi alanında eğitim almış olması gerekmektedir (Erdem, 2006, Akt: Doğan, 2013: 55).

Eğitim sisteminde demokrasinin işlevselliğinin yerine gelebilmesi için öğretmen hukuk kuralları çerçevesinde davranır. Başta okul kurallarına, toplum kurallarına nezaket kurallarına önem verir ve hukukun üstünlüğünü öğrencilerine işler. Tüm bu kuralları da öğrencileriyle birlikte belirler ve herkese eşit olarak uygulanmasının teminatı olur (Yapıcı,2007: 2).

Eğitimde istenmeyen davranışları demokrasi çerçevesinde çözmek de yine öğretmenin öncelikli görevidir. Bu konuda öğrencileri ile çözüme birlikte gider.

2.1.6. Demokratik Tutum

Demokratik tutum; bireyin her türlü duruma, kişiye veya nesnelere karşı, demokratik düşünceler ışığında bazı davranış veya tutumlar göstermeye iten ve öğrenilmiş olan eğilimdir (Tekin ve Diğerleri, 2009: 205).

Demokratik toplumların en önemli ortak özelliği, bireylerin birbirlerinin farklı görüşlerine saygı duymaları ve birbirlerini kabullenmeleridir. Eğitimde de demokrasinin uygulanabilmesi için eğitim unsurlarının demokrasiyi benimsemesi ve yaşam biçimi haline getirmesi gerekir. Bu anlamda öğretmenin, yöneticinin, öğrencinin ve velinin tutumları, demokrasinin yaşatılabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Sivil toplum

anlayışının ve siyasal kültürün demokratik olması, demokratik tutum ve değerlerin yayılması ile mümkün olacaktır (Türkbay, 2005: 58).

Demokratik tutum bireyin karşısındakinin düşüncelerini dinlemesi, desteklemesi, iletişime açık tutması ve çözümü ortak fikirlerle bulabilmesidir. Demokratik bir tutum içerisinde olmak, karşımızdakinin her türlü davranışlarını, düşüncelerini anlamak ve kabullenmek, aynı zamanda saygı ve güven içerisinde olmaktır. Demokratik tutum hoşgörüyü de içinde barındırır. Bu hoşgörünün temel öğeleri ise sevgi, saygı, güven, anlayış, kolaylaştırma, paylaşma, iş birliği, fonksiyonel hale getirme ve iletişim kurma şeklinde sıralanabilir (Büyükkaragöz, 1995: 2).

Demokratik tutum kişinin davranışlarında olsa da; fırsat eşitliği, özgürlük ve genel anlamda bir yaşam tarzı olarak benimsenmediği sürece, toplumun veya kişinin adalet duygularına zarar verebilir (Koç, 2008: 36).

Birey demokratik tutumlarını sonradan kazanır. Ailede başlayan ve öğrenme okullarda devam eder. Burada eğitim unsurlarının çocuklara sergiledikleri tutumlar, öğrencinin gelecek yaşamında çok önemli izler bırakır.

2.1.7 Demokratik tutum ile ilgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

Demokratik tutum ile ilgili yapılan tezler, makaleler, bildiriler vb. incelendiğinde, Elkatmış ve Toptaş (2015) tarafından ele alınan “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışma, Akan (2014) tarafından ele alınan “Öğretmen Tutumlarına Göre İlk ve Ortaokul Yöneticilerinin Demokratik tutumları ile Okul Kültürü Arasındaki İlişki” adlı çalışma, Özbek (2015) tarafından ele alınan “ Öğretmenlerin Okul Yöneticilerinin Demokratik tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri” adlı çalışma, Demirbolat (1999) tarafından ele alınan “Demokrasi ve Demokratik Eğitim” adlı çalışma, Özan, Türkoğlu VE Şener (2010) tarafından ele alınan “Okul Yöneticilerinin Sergiledikleri Demokratik tutum ve Davranışlarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi” adlı çalışma, Saracoğlu, Evin ve Varol (2004) tarafından ele alınan “İzmir İlinde Çeşitli Kurumlarda Görev Yapan Öğretmenler ile Öğretmen Adaylarının Demokratik tutumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” adlı çalışma, Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar (2006) tarafından ele alınan “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik tutumları ile Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma” adlı çalışma, Kesici ve Büyükkaragöz (1996) tarafından ele alınan

“Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik tutumları” adlı çalışma, Saracaloğlu (2001) tarafından ele alınan “Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Demokratik tutumları” adlı çalışma, Çermik (2013) tarafından ele alınan “Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerleri ve Bu Değerlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışma, Doğanay ve Sarı (2004) tarafından ele alınan “İlköğretim ikinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması” adlı çalışma, Okutan (2010) tarafından ele alınan “Türk Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi” adlı çalışma, Aydemir ve Aksoy (2010) tarafından ele alınan “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Bazı Değişkenlerle İlişkisi: Malatya Örneği” adlı çalışma, Yeşil (2003) tarafından ele alınan “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem” adlı çalışma, Karahan ve Diğerleri (2006) tarafından ele alınan “Öğretmen Adaylarında Demokratik tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme” adlı çalışması ve Gözütok (1995) tarafından ele alınan “Öğretmenlerin Demokratik tutumları” adlı çalışmalar örnek olarak gösterebilir.

Özdayı (1998), “Eğitim Yöneticilerinin Demokrasi ve Hoşgörü Tutumları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişki” adlı çalışmasında eğitim yöneticilerinin hoşgörü ve demokrasiye yönelik tutumlarını ve bu tutumlar ile liderlik özellikleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda; okul yöneticilerinin bu tutumlarının çağdaş yönetim anlayışı içerisinde olduğu ve yöneticilerin demokratik liderlik davranışı içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Bundan farklı olarak, yöneticilerin bu görüşlerini günlük hayatlarına ne kadar yansıtıtları da tartışmaya açık bir konu olarak ifade edilmiştir.

Genç ve Kalafat (2007), “Öğretmen Adaylarının Demokratik tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının; cinsiyetlerine, öğrenim şekillerine göre demokratik tutumları ile ilgili görüşleri arasında farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak öğretmen adaylarının öğrenim görmüş oldukları bölümlere, anne ve babaların öğrenim durumlarına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Problem çözme becerileri ile ilgili sonuçlara bakıldığında; öğrenim gördükleri bölümlere, anne ve babaların öğrenim durumlarına göre görüş farklılıkları olduğu, annelerin öğrenim durumları ve cinsiyete göre farklılık görülmediği sonucuna varılmıştır.

Elkatmış ve Toptaş (2015), “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışmasında Sınıf Öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarını farklı düzeylere göre incelemiş ve tutum seviyelerinin cinsiyet, öğretim türü, mezun oldukları lise türü, anne-baba eğitim durumu ve ailenin gelir düzeyi açısından bir fark olmadığını görmüştür.

Akan (2014), “Öğretmen Tutumlarına Göre İlk ve Ortaokul Yöneticilerinin Demokratik tutumları ile Okul Kültürü Arasındaki İlişki” adlı çalışmasında öğretmenlere göre ilk ve ortaokulda görev yapan yöneticilerin demokratik tutumları ile okulda var olan okul kültürü karşılaştırıldığında pozitif yönde bir bağlantı olduğu görülmüştür.

Özbek (2015), “Öğretmenlerin Okul Yöneticilerinin Demokratik tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri” adlı çalışmasında ele alınan görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi sonucunda cinsiyet, yaş ve öğrenim düzeyine göre bir fark olmadığını ancak hizmet süresi, mesleki kıdemi ve yöneticilik deneyimine bakıldığında fark olduğu görülmüştür.

Özan, Türkoğlu ve Şener (2010), “Okul Yöneticilerinin Sergiledikleri Demokratik tutum ve Davranışlarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi” adlı çalışmasında öğretmenlerin branş, cinsiyet ve kıdeme göre ele alındığında yöneticilere göre pozitif seviyede, ancak bayan öğretmenlerin sahip oldukları görüşlerin erkek öğretmenlerin sahip oldukları görüşlere göre daha pozitif seviyede olduğu sonucuna varılmıştır.

Demirbolat (1999), “Demokrasi ve Demokratik Eğitim” adlı çalışmasında kişinin eğitim hayatında önemli bir yer tutan ilköğretim okullarında, sınıf öğretmenlerinin okul içinde ve dışında, kendi öğrencileri ile sosyal ilişkilerinde ne kadar demokratik davranabildiklerini ortaya koymaktır. Araştırmanın sonucuna göre;

1. Sınıf Öğretmenlerinin öğrencilerin benlik bilincinin ilerlemesine pozitif katkılar sağlamaları bakımından çok iyi, ilköğretim müfettişlerinin ise öğretmenleri orta seviyede algıladıkları görülmüştür.

2. Sınıf Öğretmenleri kendi öğrencilerine bağımsız düşünebilmeyi kazandırma açısından çok iyi görülürken, ilköğretim müfettişleri bu konuda sınıf öğretmenlerini orta seviyede görmektedirler.

3. Sınıf Öğretmenleri öğrencilerin demokratik olarak iletişim halinde olma alışkanlığı kazandırma anlamında çok iyi görünürken, ilköğretim müfettişleri bu durumu sınıf öğretmenlerinde orta seviyede görmektedir.

4. ilköğretim müfettişlerinin sınıf öğretmenlerini değerlendirmeye almasıyla, öğretmenlerin kendilerini değerlendirmesi arasında belirgin bir fark vardır.

Saracaloğlu, Evin ve Varol (2004), “İzmir İlinde Çeşitli Kurumlarda Görev Yapan Öğretmenler ile Öğretmen Adaylarının Demokratik tutumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” adlı çalışmasında bu tutumların öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenlerine, öğrenim görmüş oldukları okullara, ailelerin hayat sürdürdükleri yere, yaş gruplarına, mezun oldukları ortaöğretim kurum türüne, anne-babaların eğitim seviyelerine göre istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği; öğretmenlerin sahip oldukları demokratik tutumların ise cinsiyet değişkenine, mezun oldukları okul türlerine, görev yaptıkları kurumlara, branşlarına ve mesleki kıdemlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adayları ile öğretmenlerin demokratik tutumları kıyaslandığında, öğretmen adaylarının lehine bir farklılık görülmüştür.

Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar (2006) tarafından kaleme alınan “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik tutumları ile Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma” adlı çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan yöneticilerinin öğretmenler açısından algılanan demokratik tutumlar ile öğretmenlerin sahip oldukları demokratik değerleri üzerindeki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin sahip oldukları demokratik tutum ile demokratik değerler arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Kesici ve Büyükkaragöz (1996), “Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik tutumları” adlı çalışmasında; öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumlarını bilişsel alanda belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu demokrasinin hoşgörüyü kendiliğinden ortaya

çıkardığını savunmaktadır. Cinsiyet değişkenine bakıldığında ise bu görüşün bayan öğretmenler tarafından erkek öğretmenlere göre daha olumlu algılandıkları sonucuna ulaşılmıştır. İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu demokrasiye sahip olan toplumların hoşgörüyü, yardımlaşmayı ve işbirliğinin her zaman ön planda tuttuklarını savunmuşlardır. Cinsiyet değişkenine göre bu düşünce, bayan öğretmenlerde daha olumludur.

Saracaloğlu (2001) “Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Demokratik tutumları” adlı çalışmasını beden eğitimi öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna bakıldığında; demokratik tutumların bölümlere, cinsiyete ve aile gelirine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir biçimde farklılaştığını, yaşa, bitirilen lise türüne ve anne-baba eğitimlerine ve mesleklerine göre ise farklılık göstermediğini görülmektedir.

Çermik (2013) “Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerleri ve Bu Değerlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında, öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik değerler ile bu değerleri etkileyen etkenleri incelemek ve meydana çıkarmak amaçlamıştır. Çalışmanın bir diğer amacı da bu etkenlerin öğrenim gördükleri programlara ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik değerlerin, cinsiyet değişkenine göre erkeklerde daha olumlu gözlenmiştir. Öğretmen adaylarının öğrenim görmüş oldukları programlara bakıldığında da aralarından anlamlı bir farklılık olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Doğanay ve Sarı (2004), “İlköğretim ikinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması” adlı eserlerinde İlköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin, demokratik değerleri ne kadar kazandıklarını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Yapılan bu çalışmada; öğrencilerin günlük hayattaki demokratik değerleri en çok kendi ailelerinden ve yakın çevresinden öğrendiklerini ortaya çıkarmıştır. Demokratik değerlerin kazanılması ile ilgili görülen problemlerin en fazla öğrencilerden kaynaklanan eksiklikler olduğu görülmüştür. Bunlara çözüm olarak da öncelikle, öğretmenlerin öğrenciler karşısında bir model olmalarıyla sınıfın demokratikleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Okutan (2010), “Türk Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi” adlı çalışmasında ülkemizde uygulanmakta olan eğitim sisteminin mevzuat bölümünde veya kâğıt üzerinde demokrasi eğitimi ile ilgili yazılı ifadelerin bulunduğunu, ancak uygulamada istenilen seviyede olmadığı sonucuna varmıştır. Türkiye’de okullarda ve sınıflarda demokrasi eğitiminin istenen işlevsellikte olmadığına dair bulgular elde edilmiştir.

Aydemir ve Aksoy (2010), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Bazı Değişkenlerle İlişkisi: Malatya Örneği” adlı çalışmasında İnönü Üniversitesinde okuyan eğitim fakültesi öğrencilerinin demokratik tutumlarının bazı değişkenlerle ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında; öğrencilerin sahip oldukları demokratik tutumlar mezun oldukları lise türüne, cinsiyete, okula girişteki puan çeşidine ve annelerinin mesleklerine göre farklılık göstermektedir.

Yeşil (2003) “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem” adlı çalışmasında insan hakları ve demokrasi eğitiminde izlenecek yöntemler ele alınmıştır. Çalışmaya göre insan hakları ve demokrasi öncelikle kişiliğe, anlayışa yönelik kavramdır. İnsan haklarına saygı duyan demokratik birey yetiştirebilmek için demokratik bir eğitim ortamı gereklidir. Bireyler demokratik değerleri daha çok yaşayarak ve görerek kazanırlar.

Karahan vd. (2006), ”Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme” başlıklı çalışmada; öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik tutumlarının nevroitik eğitimlere, günlük hayatta yeterlilik seviyesine, kendini gerçekleştirme düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre; demokratik tutum seviyesinin düşmesiyle nevroitik eğilimlerin fazlalaştığı, kendini gerçekleştirme seviyesinin ise düşüş gösterdiği ortaya çıkmıştır. 4. Sınıfa devam eden öğrencilerin sahip oldukları demokratik tutum seviyesi, 1. sınıflara göre yüksek çıkmıştır. Ancak cinsiyet değişkenine göre fark bulunmadığı saptanmıştır.

Gözütok (1995), “Öğretmenlerin Demokratik Tutumları” adlı çalışmasında öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını karşılaştırmıştır. Sonucunda aday öğretmenlerin asıl öğretmenlere nazaran daha demokratik tutum sergiledikleri görülmektedir. Branşlarına göre incelendiğinde öğretmenlerin demokratik tutumları arasında puan farklılıkları görülmekte, ancak çalıştıkları okulların bulunduğu çevre ve cinsiyetlere göre bakıldığında fark görülmemektedir. İlköğretim

Öğretmenlerinin ise lise öğretmenlerine oranla daha demokratik tutum sergiledikleri görülmüştür.

Kılıç (2010), “Changes in democratic attitudes of trainee teachers over time” adlı çalışmasında; öğretmen adaylarının belli değişkenler doğrultusunda demokratik tutumlarının zamanla değişkenlik gösterip göstermediklerini araştırmıştır. Çalışmanın sonunda öğretmen adaylarının belli değişkenler sonunda demokratik tutumlarının değişmediği görülmüştür.

2.2. Değerler Eğitimi

Türk Dil Kurumunda Türkçe sözlüğümüze baktığımızda değer kavramının tanımları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

1. Herhangi bir nesnenin önemini ortaya çıkarmaya yarayan soyut ölçü, kıymet.
2. Herhangi bir nesnenin para ile ölçülen karşılığı, paha.
3. Faydalı ve yüksek nitelik.
4. Faydalı niteliklere sahip olan (kişi).

Başka bir tanımda ise değer, insan hayatında önemli olan bir fikirdir (Fraenkel, 1977: 11). Değer, davranış biçiminin kişisel veya sosyal olarak karşıt veya ters bir davranış biçimine göre tercih edilebilen etkili bir inançtır (Rokeach, 1973: 48). Cooper’a (2014: 108) göre değer; önem arz eden veya istenen kurallar, ilkelerdir. Toplumun görmek istediği kurallar ilkelere değerler eğitiminin asıl hedeflerini oluşturmaktadır.

Schaefer’a (2012: 14) göre ise değer kavramı; yapılması istenilen güzel şeyler olarak tanımlanmaktadır. Okulların yetiştirmek istediği birey; toplumsal değerleri benimsemiş ve akademik olarak başarıyı yakalamış bireylerdir (Ekşi, 2003: 79). Bu tanımlardan sonra değer kavramının, bireyin davranışını ve yaşantısını etkileyen önemli bir unsur olduğunu anlaşılmaktadır.

Değer kavramı, bir milletin iyi yetişmesi ve gelecek nesillere aktarılması için gerekli olan önemli bir unsurdur. Birey, topluma ve kendisine faydalı olarak yetişmeli ve kazanmış olduğu değerleri de gelecek nesillere aktarmalıdır. Ancak toplumun beklentilerine ait değerleri aktarmak sürekli gayret gerektirmektedir. Çünkü toplumun

beklentilerine ait değerler günümüzde, sürekli ve hızlı değişim göstermektedir (Karatay, 2007: 466).

Toplum ve kültürlerin en büyük yapı taşlarından biri olan değerler, hayatın anlamı ve o toplumun içinde yaşayan bireylerin izlerini ifade etmiştir ve bu değerler bireylere, toplumlara ve zamana göre değişiklik gösterebilir (Şimşek, 2011: 148,149).

Toplum için önem arz eden ilkeleri yönlendiren değerlerimiz, yaşantımızda da çok önemli yer tutmaktadır. Çünkü değerler topluma rehberlik etmektedir. Bu rehberliği yaparken de eğitim sistemi devreye girmektedir. Okullara, eğitim programlarına ve eğitim çalışanlarına bu konuda büyük görevler düşmektedir. Değerler, toplumun sergilemiş olduğu davranışlara kaynaklık eder ve bu davranışları yargılar. Ayrıca bireyler için önem arz eden unsurları tanımlar (Erdem, 2003: 56).

2.2.1. Eğitimde Değer Kavramı

Bir ülkede eğitimin temel hedefi topluma faydalı ve doğru insan yetiştirmektir. Öğretimin yanında çocukları iyi bir insan olarak yetiştirmek, doğru ve dürüst bir birey olarak topluma kazandırmak asıl amaçtır. İyi insan olma eğitimi ailede başlar ve okulda devam eder. Büyüklere saygı duymak, toplum kurallarına uymak, doğru insan olmak, nezaket kurallarına uymak, adil olmak insanlara yardım etmek gibi davranışlar eğitimin hedeflenen davranışlarıdır. Tüm bu davranışlar çocuğa kazandırılan değerlerde saklıdır. Bu yüzden değer kavramı eğitimde büyük öneme sahiptir. Tüm toplumlarda ve her dönemde birey için aranan nitelikler bu değerler olmuştur (Yörükoğlu, 2003: 221).

Değerler eğitiminin asıl amacı, çocuklarda doğuştan var olan iyi ve güzel tarafları ortaya çıkarmak; sahip olduğu kişiliğinin gelişmesini sağlamak; mükemmelliğe ulaşmasını sağlamak; toplumu ve bireyler kötü davranışlardan ve ahlaktan kurtarmak ve korumak, aynı zamanda güzel ahlakla donatmaktır (Öztürk, 2016: 225).

Toplum sahip olduğu değerlerini gelecek nesillere taşımak için mücadele etmektedir. Gelecek nesillerden beklenen davranışlar, toplumun içinde yaşadığı değerleri özümsemek ve bunları olaylara karşı yaklaşımında ölçüt olarak kullanmasıdır (Kıncal, 2007: 26).

Değerlerden yoksun bir eğitim faydalı değildir. Değerlerden uzak olan bir eğitim, insanı daha zeki bir şeytana dönüştürür. Eğitim topluma değerleri kazandırmayı hedeflediği zaman zararlı tehlike ortadan kalkar. Toplum, sosyal ve ahlaki değerleri

korumak için bu değerleri eğitim yoluyla gelecek nesillere aktarmakla sorumludur. Saygı, demokrasi gibi değerler bireylerin seçmekte ya da seçmemekte özgür olmasına bırakılmaz (Oser, 1986, Akt; Bozdaş, 2013: 1).

Değer kavramı, davranışı yönlendiren ama davranışların ortaya konulacağını garanti etmeyen unsur, fikir ya da davranışla ilgili duyuşsal özellikli düşüncedir (Rokeach, 1973). Bu duyuşsal özellikli düşüncelerin sadece eğitimle değil aynı zamanda yaşantıyla da gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Bu nedenle okullarda değer kavramı sadece teoriden ibaret değil, yaşantı yoluyla verilmelidir.

2.2.2 Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Öğretmen, şüphesiz eğitimin ve öğretimin en önemli yapı taşlarından bir tanesidir. Topluma ait kültürün, değerlerin, bilgi ve becerilerin gelecek nesillere aktarılmasına rehberlik eden öğretmenlerin sorumlulukları da bu konuda fazladır. Nucci'ye (1989) göre öğretmenin görevlerinden bir tanesi de, kişisel ve toplumsal değerleri gelecek nesillere aktaran kişi olmasıdır. Öğretmen, davranışları ve tutumlarıyla çocuklar üzerinde önemli bir etkidir. Çocuk anne babadan sonra öğretmeni örnek alır ve ondan etkilenir (Yavuzer, 2012: 167).

Gelecek nesillere değerlerin aktarılması konusunda en çok görevi üstlenen öğretmenlerin, bu aktarımı yaparken kullandıkları metot ve yöntemler de istenilen değerlerin kazandırılmasında son derece önemlidir (Kurtde Fidan, 2009: 18). Öğretmenlerin üstlendikleri rol modeller, değerler eğitiminin amacına ulaşmasında en büyük etken olduğu anlaşılmaktadır. Her zaman ve her yerde, okul içinde ve dışında öğretmenlerin olumlu davranışlar içinde olması, değerleri doğru bir şekilde aktarmaları ve davranışları ile öğrencilere örnek olmaları değerler eğitiminin kazandırılması açısından önemlidir.

Öğretmenin değerler eğitimine yönelik yapacağı çalışmalar ve bu konudaki yeterliliği, çocukların değerleri kazanmasında ve yaşantı haline getirmesinde büyük önem arz etmektedir. Bunun aksine, öğretmen merkezli bir eğitim ve kullanılan teknik sadece belli bir sınırdan kalacak ve istenilen kazanımlar yetersiz kalabilecektir (Uzun ve Köse, 2017: 308).

Değerler eğitimi bilişsel eğitim ile farklı düşünölmelidir. Bu yüzden okullarda öğretmenlerin bilişsel eğitime aşına oldukları düşünöldüğünde, değerler eğitiminin

uygulanmasının daha güç olduğu düşünülmektedir (Akpınar ve Özdaş, 2013 : 105). Bu güçlüğü'nün sebebi ise öğretmenlerin değerler eğitimini formal müfredatla değil, gayri resmi bir plan ve program içerisinde yürütmeye çalışmaları olarak ifade edilebilir (Thornberg, 2008: 52).

Dünya çapında yapılan araştırmalar, artık değerlerin sadece ailede verilmesi gereken dini inançlarla sınırlı olmadığını ve okulların farklı kültürleri bir arada bulunduğu takdirde işlevlerini yerine getirebileceği algısının değiştiğini göstermektedir. Değerlerin ve tüm ortak kültürün gelecek nesillere en iyi aktarılacak yerlerin okullar olması ve bu aktarımda en büyük rolü üstlenecek olan öğretmenlerin bu değerlerden yoksun olmaması hususları değerlendirilmiştir ve öğretmenlerin bu konuda yeterli olmaları tüm eğitimciler tarafından desteklenmiştir (Bozdaş, 2013: 26).

2.2.3 Değerler Eğitiminin Okuldaki Yeri

Değerler eğitimi, son zamanlarda üzerine düşülen bir konu olsa da okullarda 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır (Akgül, 2014: 3). Toplumun yaşantısı açısından önem taşıyan değerler, ailede başlayıp okullarda devam etmektedir ve bu sebeple okulların önemli görevlerinden biri haline gelmiştir.

Değerler ülke çapında toplumun yaşam ve kültürlerinin önemi açısından önemli yer tutmuş ve bunların birey bazında benimsenmesi, yaşatılması, gelecek nesillere aktarılması konusunda da eğitim sistemini sorumlu tutmuştur (Çakıroğlu, 2013: 4). Okullar, değerleri çocuklara ve gençlere aktararak sağlıklı bir toplum oluşmasına imkân tanımaktadır. Okul aynı zamanda, toplumsal anlayış ile bireyselliğin birleştirdiği bir kurum olarak ortaya çıkmaktadır (Dewey, 2008: 23).

Değerler eğitiminin ülkemizde uygulanmaya başlaması UNESCO aracılığı ile destek görmüş ve Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP) adıyla 1995 yılında BM'nin kuruluş yıldönümü kutlamalarına yönelik ortaya konulmuş uluslararası bir çalışmaya dayanmaktadır (İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü: 2012). Bu çalışma ile adalet, demokrasi özgürlük gibi önemli kavramlar üzerinde durulmuş ve okullarda öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır. Yaşayan Değerler Eğitimi projesi için öğretmen ve öğrencilere materyaller hazırlanmıştır. Daha güzel, daha mutlu bir dünya için değerlerin paylaşılmasının gerekli olduğunu savunan proje; mutluluk, özgürlük, iş birliği, sevgi, dürüstlük, barış, saygı, alçakgönüllülük, sadelik, sorumluluk, birlik ve

hoşgörü olarak 12 değeri hedeflemiştir. Yine yapılan bu çalışmalara göre ülkemizde MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 2010 yılında tüm ilköğretim okullarına, 2010-2011 yılı eğitim öğretim döneminde tüm okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında değerler eğitiminin derslerde uygulanması ile ilgili genelge göndermiştir (Cihan, 2014: 429).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından değerler eğitimi okullarda her zaman yerini almış ve uygulanması için gerekli çalışmaları gerçekleştirmiştir. MEB müfredatına göre değerler; saygı, hoşgörü, sorumluluk, empati, özgüven, liderlik, cesaret, adil olma, yardımlaşma, dostluk, nazik olma, dayanışma, doğruluk, temizlik, misafirperverlik, özgür düşünme, aile bağlarını önemseme, iyiliksever olma, vatansever olma, paylaşım önem verme, çalışkanlık, merhamet-şefkat, selamlaşma, fedakarlık, kültürel mirası sahiplenme, alçakgönüllü davranma vb. şeklinde maddeleşmiştir (MEB, 2013).

2.2.4 Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

Değerler eğitiminde pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda başlıklar halinde özetlenmiştir.

2.2.4.1. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı

Bu yaklaşım ilk olarak Kohlberg ve Selman ile Galbraith ve Jones önderliğinde geliştirilmiştir. Yapılan araştırmaların sonuçlarına bakıldığında; özümseven ahlaki yargılama ilkelerinin öğrenilemeyeceği görülmektedir. Öğretmen ilk olarak iyi ve kötüyü çocuğun bakış açısı ile görebilmelidir. Çocukların yargılması sadece gelişimsel bir sıra ile olur. Öğretmenler, kendilerinden önce öğrencinin ahlaki yargılamaları ile ilgilenmelidir. Aynı zamanda çocuklar, yargıda en tepe nokta ile birlikte uyumlu olmaya yönlendirilmelidir (İşcan, 2007: 35).

2.2.4.2 Analiz Yaklaşımı

Analiz yaklaşımı Shaver Larkins, Olşiver Newmann ve Metcalf önderliğinde kaleme alınmıştır. Buradaki amaç; öğrencilerin değerler eğitimi ile ilgili herhangi bir konu üzerinde karar vermelerini öğrencilerin kendi mantıksal düşünceleri ile sağlamak, öğrencilerin bu konularla ilgili bilimsel araştırma yapmalarını sağlamak, kendi değerlerini kavramsallaştırmalarını sağlamaktır (İşcan, 2007: 46).

2.2.4.3 Telkin Etme Yaklaşımı

Bu yaklaşım Blanchette ve diğerleri tarafından 1970 yılında geliştirilmiştir. Blanchette ve diğerler bu yaklaşımı ortaya sürerken, öğrencilere belli başlı değerleri kazandırmayı ve bu değerler öğrenciler tarafından içselleştirmeyi amaçlamışlardır. Aynı zamanda öğrencilerin sahip oldukları değerleri değiştirmek de amaçlanmıştır. Yaklaşımın uygulanmasında; pekiştirme, model olma, azarlama, alternatif düzenleme, taraflı veriler sağlama, rol oynama ve buluş yolu ile öğrenme yer almaktadır (İşcan, 2007: 34).

2.2.4.4 Kohlberg ve Ahlak Gelişimi

Kohlberg'in ahlaki gelişim süreci üç düzeyden ve altı evreden özetlenmiştir (Aleksander, 2006; Erden; Akman, 1997; Can, 2007 Güngör-Aytar, 2008; Çiftçi, 2007; Mchale, Dariotis, Kauh, 2003; Çağdaş ve Seçer, 2002; Santrock, 2001; Westen, 1999; Woolfolk, 2007; Akt: Yıldız, 2014).

1. Gelenek Öncesi Düzey

Gelenek öncesi düzeydeki bireyin ahlaki gelişiminde, ödül kazanmak veya ceza almamak için kurallara uyması esastır. Bu düzeyde bireyin davranışları, davranışın sonuçları ile kontrol edilir. Bireyin kendi ihtiyaçlar daha önemlidir ve dışa bağımlılık vardır. Bu düzeyde kurallara, doğruluğuna inanıldığı için değil, cezadan kaçınmak için uyulur (Aksoy, 2001: 72).

a) Birinci Evre: İtaat ve Ceza Eğilimi

Bu evrede otorite kesindir. Birey kurallara ve otoritenin isteğine uy. Kurallar nasıl gerektiriyorsa, otorite nasıl istiyorsa ona uymalıdır. Otoriteye veya kurallara uymamanın karşılığı yanlış davranış ve cezadır. Bu yüzden cezadan kaçmak için otoriteye uyulur. “başkasının malına zarar verirsen karşılığında ceza alırsın” ilkesine göre davranılır (Demiriz ve Öğretir, 2007: 108).

b) İkinci Evre: Saf Çıkara Dayanan Eğilim

Bu evrede doğru davranış, karşıdaki kişinin gereksinimlerini dikkate almak ve karşılıklı alış-veriş ön plandadır. Bu evredeki birey “ben ona ne kadar iyilik yaparsam, o da bana o kadar iyilik yapar” düşüncesine sahiptir. Ayrıca doğru bilinen kurallara, ihtiyacı karşılıyorsa uyulur (Çiftçi, 2003: 46).

2. Geleneksel Düzey

Geleneksel düzeyde kişinin, ailenin ya da toplumun beklentileri kendi başlarına önemlidir. Kişi içinde bulunduğu sistemin gereksinimlerini dikkate alır. Bu düzeyde iki alt devre vardır.

a) Üçüncü Evre: Kişiler Arası Uyum Eğilimi

Bu evrede esas olan iyi ve doğru kişi olmaktır. Karşıdaki kişinin duygularına göre davranmak, beklentilere cevap vermek ve doğru olan kurallar çerçevesinde davranmaktır. Kişi doğru davranışları sergileyerek karşıdakinin onayını almak ister. Altın kural empati kurmak ve iyi insan olmaktır. Kişi karşılıklı ilişkilerde beklentilere uygun davranmalıdır. İyi bir yurtsever vergisini der, devletin kurallarına uyar (Yıldız, 2014).

b) Dördüncü Evre: Kanun ve Düzen Eğilimi

Kanunlar düzeni sağlamak için oluşturulmuş ve kişilerin menfaatleri ile çatışmadığı sürece korunur. Doğru davranış, toplumun ihtiyaçlarını korumak, düzeni sağlamak ve bireyin mutluluğu doğrultusunda davranış sergilemektir. Kanunlara ve düzene toplumsal sistemi korumak için uyulur.

3. Gelenek Sonrası Düzey

Bu düzey Kohlberg'in ahlak gelişimindeki en üst seviyedir. Bu düzeyin diğer adı ahlak dönemi olarak da adlandırılır. Toplumun sahip olduğu haklar birinci plandadır. Toplumun çıkarlarına ters düşen veya çatışan kurallar sorgulanıp, tartışılabilir. Kişi bu düzeye ulaşabilmişse, hayatını toplumun yararına adanmış olduğu söylenebilir.

a) Beşinci Evre: Yasaya Uyum ve Kontrat Eğilimi

Bu evrede kurallar toplumun faydasına ve menfaatini gözeterek yine toplum tarafından oluşturulmuştur. Doğru, bireyin hakları ve kişi yararının göz önünde bulundurulmasıdır. Toplum kurallara uymakta zorunlu olmamasına rağmen kuralları sahip çıkar. "Öğretmen görmese bile kopya çekmem doğru değil" ilkesi hakimdir.

b) Altıncı Evre: Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi

Kohlberg'in ahlaki gelişimindeki bu evre kişi, toplumun tüm kesiminin eşitliğini düşünür ve bireysel ahlak kurallarını bağımsız olarak yaratır. Bu evrede kurallar, yasalar

vb. dışında adalet, eşitlik, özgürlük ön plandadır. Bu evreye ulaşabilen kişi sayısı azdır (Çiftçi, 2003: 75).

2.2.5 Değerler Eğitimi İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de değerler eğitimi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Güçlü, 2015: 7). Değerler Eğitimi ile ilgili yapılan tezler, makaleler, çalışmalar incelendiğinde, Meydan (2012) tarafından yapılan “İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi” adlı doktora çalışması, Balcı (2008) tarafından ele alınan “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği” adlı yüksek lisans çalışması, Batmaca (2016) tarafından yapılan ”Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretimine İlişkin Görüşleri” adlı yüksek lisans çalışması, Aksoy (2017) tarafından ele alınan ”İlkokullarda Değerler Eğitiminde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans çalışması, Keskin’in (2008) ele aldığı “Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması” adlı doktora çalışması, Selçuk (2016), “Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği” adlı yüksek lisans çalışması, Özdaş’ın (2013) kaleme döktüğü ”Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı doktora çalışması, Albayrak (2015), tarafından yapılan “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerler İle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri” adlı yüksek lisans çalışması, Çengelci’nin (2010) ele aldığı “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması” adlı doktora çalışması, Bozdaş (2013) tarafından ele alınan “Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri ile Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki” adlı yüksek lisans çalışması gibi birçok çalışma örnek olarak gösterebilir.

Meydan (2012), “İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi” adlı doktora çalışmasında; ahlaki karakterleri ve değerleri gelişim ve eğitim açısından inceleyip, İlköğretim kurumlarında uygulanmakla olan değerler eğitimi çalışmalarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirerek, değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada ulaşılan sonuç ise; ilahi kaynağa dayanan ve okul tarafından benimsenen değerler ahlaki karakterin erdemlerini oluşturur. Öğretmenler okullarda değerler eğitimini desteklemekte ancak MEB’in değerler eğitimi

konusundaki çalışmalarını yetersiz bulmaktadır. Çalışmaya göre değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin yetkinliklerinin artırılması, materyal ve imkân yönünden desteklenmesi gerekmektedir. Din eğitiminin kalitesi artırılmalıdır.

Balcı (2008), "İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği" başlıklı çalışmada; Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin gerçekleşme seviyelerinin ne olduğunu, değerler eğitiminin çocukların ahlaki değerlere sahip olma durumunda farklılık yaratıp yaratmadığı, Sosyal Bilgiler kitaplarında bulunan etkinlik ve görsel materyallerin ne kadar uygulanabildiğini ve değerler eğitiminin öğrenciler tarafından ne kadar etkili olması konusunda öğrenci görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda ise; Sosyal Bilgiler dersinde ahlaki değerler eğitiminde öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine, toplumun sahip olduğu değerlere karşı değişik bir tutum geliştirdikleri vurgulanmıştır.

Batmaca (2016), "Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretime İlişkin Görüşleri" adlı eserinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin başlıkta belirtilen dönemdeki görüşleri belirlemek amaçlanmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda ise öğretmenlerin mezuniyet durumu, cinsiyet, mesleki kıdem ve değerler eğitimi ile ilgili seminerlere katılma durumlarına göre, değerler eğitimine ilişkin görüşler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Aksoy (2017), "İlkokullarda Değerler Eğitiminde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans çalışmada; ilkokullarda değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise öğretmenlerin değerler eğitiminde sosyal çevre, öğretmen, aile, örtük program ve kitle iletişim araçlarının önemli birer faktör olarak gördükleri bilgisine ulaşılmıştır.

Keskin (2008), "Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması" adlı doktora çalışmada; ülkemizde sosyal bilgiler eğitimi müfredatlarında değerler eğitiminin tarihsel ilerleyişinin ve bugünkü durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçlarından bazıları; tüm müfredatlarda üzerine basılarak kaleme alınan toplum tarafından benimsenen ana değerler kişinin bağımsızlığı, duyarlı olmak ve sorumluluğu bilmektir. Sosyal bilgiler müfredatlarının tamamında değerler eğitimine yer verilmiştir.

Selçuk (2016), “Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği” adlı yüksek lisans çalışmasında; okullarda yürütülen planlı değerler eğitimi çalışmalarının ne kadar verimli olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise okulların değerler eğitimi çalışmalarının desteklediği etkinlik paylaşımının ve hazır etkinlik örneklerinin olumlu olduğu, okul türü ve yaş grubuna göre etkinliklerin farklılaştırılabileceği tespit edilmiştir.

Özdaş (2013),”Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı doktora çalışmasında; ortaokul müfredatlarında belirtilen değerlerin, öğrencilere aktarılması seviyesinin ne düzeyde olduğu ve öğrencilerde görülen istenmeyen davranışların ne düzeyde olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda ise; ortaokullarda öğrencilere ahlaki değerlerin benimsetilme seviyesi ile öğrencilerde görmek istenilmeyen olumsuz davranışların sergilenme sıklığı arasında olumsuz yönden anlamlı bir ilişkinin görüldüğü anlaşılmıştır.

Albayrak (2015), “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerler İle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri” adlı yüksek lisans çalışmasında; İlkokul Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilere kazandırılan değerlere göre sınıf öğretmenlerinin bu konuda sahip oldukları fikirleri irdelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçları ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- 1- Öğretmenler okullarda okutulmakta olan sosyal bilgilerdeki müfredatın yeterli olmadığını belirtmektedir.
- 2- Müfredatta belirtilen ahlaki değerlerin çocukların gelişimlerine uygun olduğu söylenemez.
- 3- Öğrencilerin sahip oldukları kendi bireysel gelişimlerini pozitif anlamda geliştirmektedir. Ancak bu programın yeterli seviyede olduğu söylenemez.
- 4- Değerler eğitiminin kazandırılmasında genel olarak uygulanan teknik ve yöntemler uygun değildir.
- 5- Çocukların günlük yaşamda, yakın çevresinde veya ailelerinde gördükleri olumsuz davranışlar, onların değerler eğitimi konusunda negatif yönde etkilenmelerine sebep olmaktadır.
- 6- Saldırganlık veya şiddet konulu yayınlar, öğrencilere değerler eğitimini kazandırmada negatif etki etmektedir.

- 7- Öğretmen öğrencilerine bir örnek olarak söyledikleri ve yaptıkları ile tutarlı olmalıdır.
- 8- Değerler eğitiminin daha fazla olması için okul, çevre, öğrenci, aile iş birliği içerisinde sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Çengelci (2010), “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması” isimli çalışmasında; ilköğretim okullarında beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi içinde kullanılan değer ve ahlak eğitiminin öğrencilere karşı hangi teknik veya yöntemle kazandırıldığını incelemiştir. Bu incelemenin sonucunda; ilköğretimde öğrenim gören 5. Sınıf öğrencilerinin, değerlerimiz açısından yardımlaşma, saygı, sorumluluk, dayanışma, hoşgörü ve yardımseverlik gibi kavramları günlük yaşantılarına endeksledikleri sonucuna ulaşmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin işlenmesinin çok başarılı bulunduğunu çevre ile iş birliği yapılması durumunda çok daha etkili olacağı sonucuna varılmıştır.

Bozdaş (2013), “Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri ile Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki” adlı yüksek lisans çalışmasında Kırıkkale ilindeki İlköğretim Öğretmenlerinin mesleklerine bağlılık düzeyleri ile değerler eğitimi uygulama düzeyleri arasında ilişki bulunup bulunmadığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna göre Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin mesleklerine adanmışlıkları ile değerler eğitimi uygulamaları arasında anlamlı bir fark görülmüştür. Mesleklerine adanmışlık düzeyi yüksek olan öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarında farklı etkinlikler yaptıkları, ancak mesleklerine adanmışlık düzeyi düşük olan öğretmenlerin önceliği disipline verdikleri değerler eğitimi uygulamalarında çeşitlendirme eğiliminde olmadıkları saptanmıştır.

Yiğittir ve Öcal (2011), “Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri” adlı çalışmasında; ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerinin bazı ahlaki değerleri ne kadar kazanmış olmaları ile tarih dersinde verilmekte olan değerler eğitiminin öğrencilere kazandırılma şekli konusundaki düşünceleri araştırmıştır. Çalışmanın sonucuna göre; 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile ilköğretim sosyal bilgiler müfredatlarında, öğrencilerin alması gereken yirmi dokuz değer, ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin çoğunda görülmüştür. Ayrıca tarih öğretmenleri öğrencilere milli değerleri kazandırmak istemektedirler.

J. Mark Halstead ve Monica J. Taylor (1996) yılında yapmış oldukları “Değerler ve Eğitimde Değerler” adlı çalışmada; eğitim bağlamında değer kavramını ve çoğulcu bir toplumda okulun çalışmalarını desteklemek için paylaşılan değerlerin işleyişini bulma zorluğunu incelemiştir. Ayrıca, değerler eğitimi kavramına odaklanmış ve hem Avrupa hem de Kuzey Amerika'da uygulamaya atıfta bulunarak güncel tartışmalar ve ikilemleri araştırmayı amaçlamıştır.

James S. Leming (2006) “Ahlak / Değerler Eğitiminde Müfredat Etkinliği: Araştırmanın Gözden Geçirilmesi” adlı çalışmasında; ahlak / değerler eğitimi yaklaşımlarının müfredat etkinliği üzerine bir araştırma yapmıştır. İki yaklaşım (değerler netleştirme ve ahlaki gelişim), emir incelemesine yeterli bir şekilde tamamlanmış bir araştırmaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Odak noktası olarak, toplamda 59 çalışma gözden geçirilmiş, 33 değer açıklamalarına odaklanmış ve 26 kişi ahlaki gelişime odaklanmıştır. Değerlerin açıklığa kavuşturulması konusundaki araştırma, potansiyel müfredat etkinliğine dair güvenin az ya da hiç güvenilmez olduğunu göstermiştir. Öte yandan ahlaki kalkınma yaklaşımına yönelik araştırma temeli, ihtiyatlı iyimserliğin uygun olduğunu göstermiştir. Son olarak, bu iki yaklaşım hakkında gelecekteki araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci, verileri analiz için kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde çalışılmıştır. Araştırmada, ilkökul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumları belirlenerek, tutumların cinsiyet, yaş, medeni durum, okuldaki görevleri (öğretmen veya yönetici), meslekteki hizmet süreleri, eğitim düzeyleri, çalıştıkları okuldaki görev süreleri, görev yaptıkları okul türleri ve görev yaptıkları ilçelere göre ne ölçüde benzerlik ve farklılık gösterdiklerini ve aralarındaki ilişki incelenmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada ilkökul yöneticilerinin ve ilkökul sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarını mevcut şekliyle belirlemeyi amaçladığı için genel tarama modellerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli, araştırmanın ele aldığı konunun mevcut olan durumunu araştırmak ve betimlemektir (Karasar, 2002: 78).

3.2 Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni; İstanbul'un Avrupa yakasında bulunan devlet okullarında ve Milli Eğitime bağlı özel okullarda, 2017-2018 eğitim öğretim döneminde görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri ve ilkökul yöneticilerinden oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemini belirlemek için oranlı küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Seçilen ilçelerin İstanbul'un özelliklerini taşıyabilecek nitelikte olmalarına, nüfus olarak yoğunluk taşıyan ilçeler olmalarına, sosyo-ekonomik açıdan farklı özelliklere sahip olmalarına, öğrenci-öğretmen-veli potansiyeli açısından farklılık göstermelerine dikkat edilmiştir. Nüfus olarak yoğun ilçeler tercih edilmiştir. Yine okulların buldukları ilçelerin, sosyo-kültürel düzey değişkenlerine bakılarak (üst-orta-alt) gruplandırılmıştır. Bu açıdan Bakırköy ilçesi üst sosyo kültürel düzey, Bahçelievler orta sosyo kültürel düzey ve Bağcılar alt sosyo kültürel düzey olarak seçilmiştir.

Araştırmanın örneklemini ise evreni temsil edebileceği düşünülen Bağcılar, Bahçelievler ve Bakırköy ilçelerinden rastgele seçilen 11 devlet okulu ve 6 özel okulda görev yapan 107 yönetici ve 337 ilkokul öğretmenini oluşturmaktadır.

Çalışmaya destek veren ilkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin demografik özelliklerine göre dağılışı şekli Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1 İlkokul Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları (N=444)

Değişken	Grup	Yönetici		S. Öğretmeni		Toplam	
		f	%	F	%	F	%
Cinsiyet	Kadın	36	33,6	231	68,5	267	60,1
	Erkek	71	66,4	106	31,5	177	39,9
Yaş	22-30 yaş	15	14,0	87	25,8	102	23,0
	31-40 yaş	61	57,0	173	51,3	234	52,7
	41-50 yaş	31	29,0	77	22,8	108	24,3
Medeni durum	Bekâr	23	21,5	101	30,0	124	27,9
	Evli	84	78,5	236	70,0	320	72,1
Mesleki kıdem	1-10 yıl	53	49,5	191	56,7	244	55,0
	11-15 yıl	36	33,6	83	24,6	119	26,8
	16-20 yıl	18	16,8	63	18,7	81	18,2
Okuldaki çalışma süresi	1-5 yıl	76	71,0	250	74,2	326	73,4
	6-10 yıl	19	17,8	57	16,9	76	17,1
	11 yıl ve üstü	12	11,2	30	8,9	42	9,5
Eğitim düzeyi	Lisans	90	84,1	331	98,2	421	94,8
	Yüksek Lisans	17	15,9	6	1,8	23	5,2
Okul türü	Devlet Okulu	80	74,8	281	83,4	361	81,3
	Özel Okul	27	25,2	56	16,6	83	18,7
Görev yapılan ilçe	Bağcılar	40	37,4	204	60,5	244	55,0
	Bahçelievler	18	16,8	89	26,4	107	24,1
	Bakırköy	49	45,8	44	13,1	93	20,9

Katılımcıların % 24,1'i (107) bir ilkokulda yönetici (müdür veya müdür yardımcısı) ve % 75,9'u (337) sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Yöneticilerin %66,4'ü erkek, % 33,6'sı kadın; sınıf öğretmenlerinin % 31,5'i erkek, % 68,5'i kadındır. Hem yöneticilerde (% 57,0) hem de sınıf öğretmenlerinde (% 51,3) en büyük yaş grubunu 31-40 yaşında olanlar oluşturmaktadır. Yöneticilerin % 78,5'i evli, % 21,5' bekâr; sınıf öğretmenlerinin ise % 70,0'i evli, % 30'u bekar. Hem yöneticilerde (% 49,5) hem de öğretmenlerde (% 56,7) en büyük meslek kıdem grubunu 1-10 yıldır mesleği yapanlar oluşturmaktadır. Katılımcıların şu anki okulda çalışma sürelerine bakıldığında, her iki grupta da en büyük grubu 1-5 yıldır çalışanlar oluşturmaktadır (sırasıyla % 71,0 ve % 74,2). Eğitim düzeylerine bakıldığında, yöneticilerin % 84,1'i lisans mezunuyken, öğretmenlerde bu oran % 98,2'dir. Yüksek lisans yapan yöneticilerin oranı % 15,9 iken bu oran öğretmenlerde % 1,8'de kalmıştır. Çalışmaya katılan yöneticilerin % 74,8'i, öğretmenlerin ise % 83,4'ü bir devlet okulunda çalışmaktadır. Son olarak, yöneticilerin büyük kısmı (% 45,8) ile Bakırköy İlçesinde çalışırken, sınıf öğretmenlerinin büyük kısmı (% 60,0) Bağcılar İlçesinde çalışmaktadır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Çalışmada verilere ulaşmak için “Demokratik Tutum Ölçeği” ve “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçeklerle ilgili yapılan geçerlik analizleri ve ölçekler hakkında detaylı bilgilere aşağıda belirtilen başlıklarla ayrı olarak yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın amaç sorularına cevap aramak için örneklem grubuna giren ilkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenleriyle ilgili bilgileri elde etmek için araştırmacının oluşturmuş olduğu “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu formda ilkokul yöneticilerine ve sınıf öğretmenlerine cinsiyetleri, yaşları, medeni durumları, okuldaki görev türleri, meslekteki kıdemleri, eğitim düzeyleri, görev yaptıkları okuldaki görev süreleri, görev yaptıkları okul türü ve görev yaptıkları ilçe sorulmuştur. Bu formda istenilen bilgilere ulaşmak için toplam 9 soru bulunmaktadır (EK 1).

3.3.2 Demokratik Tutum Ölçeği

İlkokulu yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarını belirlemek amacı ile “Published Fort The Attitude Research Laboratory” tarafından geliştirilmiş “The Opinionaire on Democracy” ölçme aracının, G ve H formlarından oluşturulmuş ve güvenilirlik, geçerlik analizi Gözütok’un (1995) çalışmalarıyla elde edilmiş olan “Demokratik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçüm aracında 18 olumsuz, 32 olumlu olmak üzere toplam 50 madde bulunmaktadır. Ölçekten 0-50 arası puan alınabilmektedir. Alınan puanın yüksek olması kişinin demokratik tutum düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puan ise demokratik tutumların düşük seviyede olduğunu belirtmektedir. Ölçekte belirtilen cümlelere katılıyorum veya katılmıyorum şeklinde cevap verilmektedir. “Katılıyorum” cevabını verenlere 1, “Katılmıyorum” cevabını işaretleyenlere 0 verilmiştir. Ancak olumsuz maddelere bu rakamlar ters olarak hesaplanmıştır. Ölçek 100 öğretmen ve akademisyen grubuna bir aylık bir süre ile test-tekrar test yöntemiyle uygulanmıştır. Uygulama sonucunda güvenilirlik katsayısı .87 olarak bulunmuştur (Karahana vd. 2006; 127).

Tablo 2’de, demokratik tutum ölçeğinin, ilkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenleri ile yapılan bu araştırma için güvenilirlik analizi sonucu yer almaktadır.

Tablo 2 Demokratik Tutum Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Analizi

Boyut/Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha (α)
Demokratik Tutum Ölçeği	50	0,631

Ölçek için uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda iç tutarlılık katsayısı (Cronbach’s Alpha) $\alpha=0,631$ şeklinde hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin bu çalışma için de yeteri seviyede olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin iç tutarlılığını yani güvenilirlik analizini ölçmek için Alpha modeli kullanılmıştır. Alfa (α) katsayısına göre ölçeğin güvenilirlik sonucu aşağıdaki belirtilmiştir.

$0.00 \leq \alpha < 0.40$ durumunda ölçek/boyut güvenilirliğe sahip değil,

$0.40 \leq \alpha < 0.60$ durumunda ölçeğin/boyutun sahip olduğu güvenilirlik düşük,

$0.60 \leq \alpha < 0.80$ durumunda ölçek/boyut oldukça güvenilir,

$0.80 \leq \alpha < 1.00$ durumunda ölçek/boyut yüksek derece güvenilirliğe sahip (Kalaycı, 2006: s. 405).

3.3.3 Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği

Araştırmada ilkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik tutumlarını incelemek için Yaşaroğlu (2014) tarafından geliştirilen “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği” (DETÖ) kullanılmıştır. Ölçek 5’li likert tipte cevaplanmıştır. Ölçeğin derecelendirilmesi “1. Kesin Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Orta Derecede Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde uygulanmıştır. Araçtan elde edilen puan aralıkları ise ‘1-1.80’ için ‘Kesinlikle Katılmıyorum’; 1.81-2.60: için ‘Katılmıyorum’, 2.61-3.40: için ‘Orta Derecede Katılıyorum’, 3.41-4.20 için ‘Katılıyorum’, 4.21-5.00 için ‘Kesinlikle Katılıyorum’ kriter alınmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .92 olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmada 22 maddelik ölçek üzerinde yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısı .70 ‘in altında tespit edildiği için bazı maddeler ölçekten çıkarılarak tekrar analiz edilmiş ve yeniden yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısı .74 olarak bulunmuştur (Yaşaroğlu, 2014: 503).

“Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği”nin, ilkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenleri ile yapılan bu araştırma için güvenilirlik analizi sonucu Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3 Değerler Eğitimi Tutum Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Analizi

Boyut/Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha (α)
Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği	22	0,891

Tablo 3’te tek boyuta sahip “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği” için oluşturulan güvenilirlik analizinin sonuçları sunulmuştur. Buna göre ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) $\alpha=0,891$ şeklinde hesaplanmıştır. Bu sonuç, ölçeğin bu çalışma için de yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2006).

3.4. Verilerin Toplanması

Bu ölçekler araştırmacı tarafından Bağcılar, Bahçelievler ve Bakırköy ilçelerinde önceden belirlenen 21 devlet okuluna (İlkokul) ve 11 özel okula (İlkokul) gerekli izin ve onay yazıları alınarak bizzat gidilmiş ve kurum müdürlüğü ile görüşüldükten sonra o kurumlarda görev yapan yönetici ve sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır.

Çalışmaya katılan gönüllü sınıf öğretmenlerine ve ilkokul yöneticilerine kişisel bilgi formlarında dikkat edilmesi gereken noktalar hatırlatılmış ve ölçeklerle ilgili bilgi verilerek gerekli açıklamalar araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Gönüllü olarak araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine ve ilkokul yöneticilerine bırakılan veri toplama araçları aynı gün araştırmacı tarafından bizzat toplanmıştır. Araştırmacılara toplam 498 anket dağıtılmış ancak 444 tanesi geri dönmüştür. 54 ölçek eksik veya hatalı doldurulduğu sebebi ile değerlendirmeye alınmamıştır.

3.5. Verilerin zmlenmesi

Verilerin analizine başlanmadan önce tüm veriler dikkatli bir şekilde kontrol edilmiş ve SPSS programına aktarılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Verilerin normallik dağılımını incelemek için Kolmogorov Simirnov testi yapılmıştır. Normal dağılım gösteren verilerden iki gözenekli değişkenlerde T testi, normal dağılım gstermeyenlerde Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Normal dağılım gösteren verilerden  gözenekli değişkenlerde Anova testi, normal dağılım gstermeyenlerde Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır.

Verilerin analizi araştırmada uygulanan “Değerler Eğitimi Tutum leği” ve “Demokratik Tutum leği”nden elde edilen veriler, SPSS programına yüklenmiş ve analiz edilmiştir.

Örnekleme oluşturan sınıf ğretmenlerinin ve ilkokul yöneticilerinin demokrafik özelliklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımı yapılmıştır. “Demokratik Tutum leği” ve “Değerler Eğitimi Tutum leği” için güvenilirlik analizlerine bakılmıştır. Sınıf ğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarına yönelik betimsel istatistik analizi yapılmış, standart sapmaları ve aritmetik ortalamaları hesaplanmıştır.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının cinsiyet değişkenine, medeni duruma ve görev yapılan okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya çıkarmak için T-Testi kullanılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının yaşa, mesleki khdeme, okullardaki çalıştıkları srelere ve görev yapılan ilçeye göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için ANOVA Testi kullanılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır.

İlkokul yöneticilerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarını incelemek için betimsel istatistik sonucuna bakılmıştır. Cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için T-Testi uygulanmıştır.

İlkokul yöneticilerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının yaşa, mesleki khdeme, okullardaki çalıştıkları srelere ve görev yapılan ilçeye göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için Kruskal-Wallis H Testi uygulanmıştır.

İlkokul yöneticilerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının medeni duruma, eğitim düzeyine ve görev yaptıkları okul türüne göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır.

İlkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile demokratik tutumları arasında ilişki belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır.

İlkokul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için T testi analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmayla ilgili verilere ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1 Araştırmanın Alt Amaçlarına Yönelik Bulgular

Bu bölümde ilkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumları ve bu tutumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

4.1.1 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Düzeyi.

Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları (N=337).

Puan	Puan Sınırı	En Düşük	En Yüksek	$\bar{x}$	Ss
Demokratik Tutum	0,00-50,00	17,00	43,00	32,72	4,69

Tablo 4’de çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumuna ilişkin ortalama toplam puanları verilmiştir. Buna göre, ölçekten alınabilecek en yüksek puanın 50 olduğu dikkate alındığında, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin çok yüksek olmadığı, orta noktanın (25,00) biraz üstünde yer aldığı söylenebilir ($\bar{x}=32,72\pm 4,69$). Başka bir deyişle, sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları düşük değilse de çok yüksek de değildir.

4.1.2 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Mesleki Kıdem, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü Ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi

Tablo 5 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Cinsiyet	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{x}$	ss	T	sd	P
Demokratik Tutum	Kadın	231	32,46	4,51	1,50	335	0,134
	Erkek	106	33,28	5,06			

* $p < .05$

Tablo 5'ten de görüldüğü üzere, kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur [$t_{(334)}=1,50$; $p > .05$]. Kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları birbirine benzerdir.

Tablo 6 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Yaş	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		N	$\bar{x}$	ss	F	P	
Demokratik Tutum	22-30 yaş	87	32,38	4,73	0,93	0,395	-
	31-40 yaş	173	33,06	4,53			
	41-50 yaş	77	32,34	5,02			

* $p < .05$

Tablo 6'da sınıf öğretmenlerinin, yaşa bağlı olarak demokratik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$F_{(2; 334)}=0,93$; $p > .05$]. Ortalama puanlara bakıldığında, farklı yaşlardaki sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 7 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Medeni durum	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{x}$	ss	T	sd	P
Demokratik Tutum	Bekâr	101	32,57	4,86	0,37	335	0,715
	Evli	236	32,78	4,63			

* $p < .05$

Tablo 7’den de görüldüğü üzere, bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında herhangi bir fark yoktur [$t_{(334)}=0,37$; $p > .05$]. Ortalama puanlara bakıldığında, bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 8 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Mesleki kıdem	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		N	$\bar{x}$	Ss	F	p	
Demokratik Tutum	1-10 yıl	191	32,81	4,54	0,24	0,788	-
	11-15 yıl	82	32,78	4,66			
	16-20 yıl	63	32,35	5,23			

* $p < .05$

Tablo 8’de sınıf öğretmenlerinin, mesleki kıdemlerine bağlı olarak demokratik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$F_{(2; 334)}=0,24$; $p > .05$]. Ortalama puanlara bakıldığında, farklı mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 9 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okuldaki Çalışma Süresi Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Okulda çalışma Süresi	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		N	$\bar{x}$	Ss	F	p	
Demokratik Tutum	1-5 yıl	250	32,82	4,68	0,44	0,644	-
	6-10 yıl	56	32,18	4,48			
	11 yıl ve üstü	30	32,83	5,25			

* $p < .05$

Tablo 9’da sınıf öğretmenlerinin, görev yaptıkları okuldaki çalışma süresine bağlı olarak demokratik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$F_{(2; 334)}=0,44$; $p > .05$]. Ortalama puanlara bakıldığında, okulda farklı çalışma süresine sahip sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 10 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Eğitim düzeyi	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	P
Demokratik Tutum	Lisans	331	168,53	55616,50	-0,05	0,961
	Yüksek Lisans	6	166,58	999,50		

* $p < .05$

Tablo 10’dan görüldüğü üzere, sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri eğitim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır [$Z=-0,05$; $p > .05$]. Lisans ve yüksek lisans mezunu sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarına ilişkin sıra ortalaması puanları birbirine benzerdir.

Tablo 11 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Okul türü	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{x}$	Ss	t	sd	P
Demokratik Tutum	Devlet Okulu	281	32,51	4,79	1,84	335	0,066
	Özel Okul	56	33,77	4,09			

* $p < .05$

Tablo 11'e göre devlet okullarında ve Milli Eğitime bağlı özel okullarda çalışan ilkokul sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında herhangi bir fark yoktur [$t_{(335)}=1,84$; $p > .05$]. Devlet ve özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri benzerdir.

Tablo 12 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları İlçe Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Çalışılan ilçe	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		N	$\bar{x}$	ss	F	P	
Demokratik Tutum	Bağcılar (1)	204	32,15	4,84	3,96	0,020*	1 ile 2, 3
	Bahçelievler (2)	89	33,75	4,24			
	Bakırköy (3)	44	33,23	4,57			

* $p < .05$

Tablo 12'ye göre sınıf öğretmenlerinin, görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [$F_{(2; 334)}=3,96$; $p < .05$]. Hangi ilçe öğretmenleri arasında demokratik tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu araştırmak üzere yapılan post-hoc Scheffe testine göre; Bahçelievler ($\bar{X}=33,23$) ve Bakırköy'de ($\bar{X}=33,75$) çalışan sınıf

öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri Bağcılar'da ($\bar{X}=32,15$) çalışan öğretmenlerden daha yüksektir.

4.1.3 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tutum Düzeyi

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi tutumlarına ilişkin betimsel istatistik sonucu tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları (N=337)

Puan	$\bar{x}$	Ss	Katılma Düzeyi
Değerler Eğitimi	3,92	0,65	Katılıyorum

Öğretmenlerin çalıştıkları okullarda uygulanan değerler eğitimine ilişkin tutumlarını belirlemek üzere kullanılan Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği puanlarının değerlendirilmesinde '1-1.80' için 'Kesinlikle Katılmıyorum'; 1.81-2.60: için 'Katılmıyorum', 2.61-3.40: için 'Orta Derecede Katılıyorum', 3.41-4.20 için 'Katılıyorum', 4.21-5.00 için 'Kesinlikle Katılıyorum' kriter alınmıştır (Yaşaroğlu, 2014, s.128).

Tablo 13'ten görüleceği gibi çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin okullarda uygulanan değerler eğitimine ilişkin tutum puanları $\bar{X}=3,92\pm 0,65$ olarak, 'Katılıyorum' düzeyinde hesaplanmıştır. Bu da en üst düzeyde olmasa da sınıf öğretmenlerinin okullarda uygulanan değerler eğitimini olumlu algıladıklarını göstermektedir.

4.1.4 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutumları Cinsiyet, Yaş, Mesleki Kıdem, Medeni Durum, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklaşıp Farklaşmadığının İncelenmesi

Tablo 14 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Cinsiyet	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{x}$	Ss	t	sd	P
Değerler Eğitimi	Kadın	231	3,92	0,65	0,21	335	0,832
	Erkek	106	3,94	0,64			

* $p < .05$

Tablo 14'ten görüldüğü üzere, kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark yoktur [$t_{(335)}=0,21$; $p > .05$]. Kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları neredeyse aynı düzeydedir.

Tablo 15 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Yaş	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		N	$\bar{x}$	ss	F	p	
Değerler Eğitimi	22-30 yaş	87	4,01	0,67	1,04	0,354	-
	31-40 yaş	173	3,89	0,66			
	41-50 yaş	77	3,90	0,59			

* $p < .05$

Tablo 15'te sınıf öğretmenlerinin, yaşlarına bağlı olarak değerler eğitimi ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$F_{(2; 334)}=1,04$; $p>.05$].

Tablo 16 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Medeni durum	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Değerler Eğitimi	Bekâr	101	3,96	0,65	0,74	335	0,460
	Evli	236	3,91	0,65			

* $p<.05$

Tablo 16'ya göre bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitime ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur [$t_{(335)}=0,74$; $p>.05$]. Bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime ilişkin tutumları birbirine benzerdir.

Tablo 17 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Mesleki kıdem	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		N	$\bar{x}$	ss	F	P	
Değerler Eğitimi	1-10 yıl (1)	191	4,01	0,62	4,09	0,018*	1 ile 2, 3
	11-15 yıl (2)	83	3,81	0,69			
	16-20 yıl (3)	63	3,81	0,64			

* $p<.05$

Tablo 17'de sınıf öğretmenlerinin, mesleki kıdemlerine bağlı olarak değerler eğitime ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [$F_{(2; 334)}=4,09$; $p<.05$]. Hangi kıdem grupları arasında değerler eğitimi tutum puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu incelemek için uygulanan post-hoc

Scheffe testine göre; 1-10 yıllık tecrübesi olan öğretmenlerin ($\bar{X}=4,01$) değerler eğitimine ilişkin tutum puanları 11-15 yıl ($\bar{X}=3,81$) ve 16-20 yıl ($\bar{X}=3,81$) mesleki tecrübesi olan öğretmenlerden daha yüksektir.

Tablo 18 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Okulda Çalışma Süresi Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Okulda çalışma Süresi	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		n	$\bar{x}$	Ss	F	P	
Değerler Eğitimi	1-5 yıl	250	3,90	0,68	0,69	0,505	-
	6-10 yıl	57	4,01	0,58			
	11 yıl ve üstü	30	3,95	0,48			

* $p < .05$

Tablo 18’de sınıf öğretmenlerinin, şu anki okulda çalışma süresine bağlı olarak değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür [$F_{(2; 334)}=0,69$; $p > .05$].

Tablo 19 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Eğitim düzeyi	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	P
Değerler Eğitimi	Lisans	331	168,97	55928,50	-0,04	0,965
	Yüksek Lisans	6	170,75	1024,50		

* $p < .05$

Tablo 19'dan görüldüğü üzere, sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitime ilişkin tutumları eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır [$Z = -0,04$; $p > .05$]. Lisans ve yüksek lisans mezunu sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime ilişkin tutumları birbirine benzerdir.

Tablo 20 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Okul türü	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{X}$	ss	t	sd	P
Değerler Eğitimi	Devlet Okulu	281	3,86	0,67	3,88	335	0,000***
	Özel Okul	56	4,22	0,43			

*** $p < .001$

Tablo 20'ye göre sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitime ilişkin tutumlarının görev yaptıkları okul türüne göre farklılaştığı ve bu farkın özel okullarda çalışan sınıf öğretmenleri lehine olduğu bulunmuştur [$t_{(335)} = 3,88$; $p < .001$]. Özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin ($\bar{X} = 4,22$) değerler eğitime ilişkin tutumları devlet okullarında çalışan öğretmenlere ($\bar{X} = 3,86$) göre daha olumludur.

Tablo 21 Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu İlçe Değişkenine Göre ANOVA Testi Analizi Sonuçları (N=337)

Puan	Çalışılan ilçe	Betimsel İst.			ANOVA		Scheffe
		n	$\bar{x}$	Ss	F	p	
Değerler Eğitimi	Bağcılar	204	3,93	0,67	0,94	0,392	-
	Bahçelievler	89	3,86	0,63			
	Bakırköy	44	4,02	0,56			

* $p < .05$

Tablo 21’de sınıf öğretmenlerinin, görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak değerler eğitime ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$F_{(2; 334)}=0,94; p>.05$].

4.1.5. Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutum Düzeyi

Tablo 22 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları (N=107)

Puan	Puan Sınırı	En Düşük	En Yüksek	$\bar{x}$	Ss
Demokratik Tutum	0,00-50,00	23,00	43,00	31,42	4,08

Tablo 22’de çalışmaya katılan okul yöneticilerinin demokratik tutumuna ilişkin ortalama toplam puanları verilmiştir. Buna göre, ölçekten alınabilecek en yüksek puanın 50 olduğu dikkate alındığında, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeylerinin çok yüksek olmadığı, orta noktanın (25,00) biraz üstünde yer aldığı söylenebilir ($\bar{X}=31,42\pm 4,08$). Okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeylerinin olumlu olduğu söylenebilir.

4.1.6. Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Mesleki Kıdem, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü Ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklaşmadığının İncelenmesi

Tablo 23 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Cinsiyet	Betimsel İst.			t-test		
		n	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Demokratik	Kadın	36	31,78	4,20	0,64	105	0,521
Tutum	Erkek	71	31,24	4,03			

* $p < .05$

Tablo 23’ten de görüldüğü üzere, kadın ve erkek okul yöneticilerinin, demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark yoktur [$t_{(105)}=0,64$; $p > .05$]. Kadın ve erkek okul yöneticilerinin demokratik tutumları birbirine benzerdir.

Tablo 24 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Yaş	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis H			M-W
		n	Sıra Ort.	X ²	sd	p	
Demokratik Tutum	22-30 yaş	15	56,30	0,15	2	0,929	-
	31-40 yaş	61	54,15				
	41-50 yaş	31	52,60				

* $p < .05$

Tablo 24'te okul yöneticilerinin, yaşa bağlı olarak demokratik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$X^2_{(2)}=0,15$; $p > .05$].

Tablo 25 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Medeni durum	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		n	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
Demokratik Tutum	Bekâr	23	51,83	1192,00	-0,38	0,703
	Evli	84	54,60	4586,00		

* $p < .05$

Tablo 25'ten görüleceği üzere, bekâr ve evli okul yöneticilerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur [$Z=-0,38$; $p > .05$]. Bekâr ve evli okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeyleri benzerdir.

Tablo 26 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Mesleki kıdem	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis			M-W
		N	Sıra Ort.	H	X ²	sd	
Demokratik Tutum	1-10 yıl	53	48,76	3,32	2	0,191	-
	11-15 yıl	36	57,50				
	16-20 yıl	18	62,42				

*p<.05

Tablo 26’da okul yöneticilerinin, mesleki kıdemlerine bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$X^2_{(2)}=3,32$; $p>.05$] (Tablo 26).

Tablo 27 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Okuldaki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Okulda çalışma süresi	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis			M-W
		n	Sıra Ort.	H	X ²	sd	
Demokratik Tutum	1-5 yıl	76	54,68	0,13	2	0,939	-
	6-10 yıl	19	52,34				
	11 yıl ve üstü	12	52,33				

*p<.05

Tablo 27’de okul yöneticilerinin, şu anki okuldaki çalışma süresine bağlı olarak da demokratik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür [$X^2_{(2)}=0,13$; $p>.05$].

Tablo 28 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Eğitim düzeyi	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	P
Demokratik Tutum	Lisans	90	53,78	4840,00	-0,17	0,864
	Yüksek Lisans	17	55,18	938,00		

* $p < .05$

Tablo 28'den görüldüğü üzere, okul yöneticilerinin, demokratik tutum düzeyleri eğitim düzeylerine bağlı olarak farklılaşmamaktadır [$Z = -0,17$; $p > .05$]. Lisans ve yüksek lisans mezunu okul yöneticilerinin demokratik tutumlarına ilişkin sıra ortalaması puanları birbirine benzerdir.

Tablo 29 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Okul türü	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
Demokratik Tutum	Devlet Okulu	80	53,25	4260,00	-0,43	0,666
	Özel Okul	27	56,22	1518,00		

* $p < .05$

Tablo 29'a göre devlet ve özel okullarda görev yapan okul yöneticilerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur [$Z = -0,43$; $p > .05$]. Devlet ve özel okullarda görev yapan okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeyleri benzerdir.

Tablo 30 Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutumlarının Okulun Bulunduğu İlçe Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	İlçe	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis			M-W
		N	Sıra Ort.	H	X ²	sd	
Demokratik Tutum	Bağcılar	40	52,24	0,45	2	0,799	-
	Bahçelievler	18	58,11				
	Bakırköy	49	53,93				

* $p < .05$

Tablo 30’da okul yöneticilerinin, görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak da demokratik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür [$X^2_{(2)}=0,45$; $p > .05$].

4.1.7. Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutum Düzeyleri

Okul yöneticilerinin değerler eğitimi tutumlarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 31’ de yer almaktadır.

Tablo 31 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi Tutumlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları (N=107)

Puan	$\bar{x}$	ss	Katılma Düzeyi
Değerler Eğitimi	4,10	0,50	Katılıyorum

Tablo 31’den görüleceği gibi çalışmaya katılan okul yöneticilerinin çalıştıkları okullarda uygulanan değerler eğitime ilişkin tutum puanları $\bar{X} = 4,10 \pm 0,50$ olarak, ‘Katılıyorum’ düzeyinde hesaplanmıştır. Bu değer, en üst düzeyde olmasa da okul yöneticilerinin okullarda uygulanan değerler eğitimi oldukça olumlu algıladıklarını göstermektedir.

4.1.8. Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutumları Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Mesleki Kıdem, Okulda Çalıştığı Süre, Eğitim Düzeyi, Görev Yaptığı Okul Türü Ve Görev Yapılan İlçe Değişkenlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi

Tablo 32 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Cinsiyet	Betimsel İst.			t-test		
		N	$\bar{x}$	ss	T	sd	p
Değerler Eğitimi	Kadın	36	4,09	0,53	0,20	105	0,844
	Erkek	71	4,11	0,50			

* $p < .05$

Tablo 32’den görüldüğü üzere, kadın ve erkek ilkökul yöneticilerinin, değerler eğitimine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark yoktur [$t_{(105)}=0,20$; $p > .05$]. Ortalama puanlar göz önüne alındığında, erkek ve kadın okul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının birbirine son derece yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 33 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Yaş	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis H			M-W	
		N	Sıra Ort.	X^2	sd	p		
Değerler Eğitimi	22-30 yaş (1)	15	74,00	12,73	2	0,002**	1 ile 2, 3	
	31-40 yaş (2)	61	56,12					2 ile 3
	41-50 yaş (3)	31	40,15					

** $p < .01$

Tablo 33'e göre okul yöneticilerinin, yaşa bağlı olarak değerler eğitimine yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görölmüştür [$X^2_{(2)}=12,73$; $p<.01$]. Hangi yaş grupları arasında anlamlı fark olduğunu bulmak üzere yapılan post-hoc Mann-Whitney U testinin sonucuna göre; 22-30 yaş grubundaki yöneticilerin (Sıra Ortalaması=74,00) değerler eğitimine ilişkin tutumları diğer iki grup yöneticiden daha yüksek; 31-40 yaş grubundaki yöneticilerin (Sıra Ortalaması=56,12) ise 41-50 yaş grubundaki yöneticilerden (Sıra Ortalaması=40,15) daha yüksektir/olumludur.

Tablo 34 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Medeni durum	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		n	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
Değerler Eğitimi	Bekâr	23	50,59	1163,50	-0,60	0,551
	Evli	84	54,93	4614,50		

* $p < .05$

Tablo 34'ten görüleceği üzere, bekâr ve evli okul yöneticilerinin, değerler eğitime ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur [$Z = -0,60$; $p > .05$]. Bekâr ve evli okul yöneticilerinin değerler eğitimi tutum düzeyleri benzerdir.

Tablo 35 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Mesleki kıdem	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis H			M-W
		N	Sıra Ort.	X^2	sd	p	
Değerler Eğitimi	1-10 yıl (1)	53	59,62	6,77	2	0,034*	1, 2 ile 3
	11-15 yıl (2)	36	60,00				
	16-20 yıl (3)	18	37,22				

* $p < .05$

Tablo 35'e göre okul yöneticilerinin, mesleki kıdeme bağlı olarak değerler eğitime yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür [$X^2_{(2)} = 6,77$; $p < .05$]. Hangi kıdem grupları arasındaki anlamlı farkı bulmak üzere yapılan post-hoc Mann-Whitney U testinin sonucuna göre; 1-10 yıl (Sıra Ortalaması=59,62) ve 11-15 yıl (Sıra Ortalaması=60,00) mesleki kıdemi olan ilkökul yöneticilerinin değerler eğitime ilişkin tutumları, 16-20 yıl kıdemi olan yöneticilerden (Sıra Ortalaması=37,22) daha yüksektir/olumludur.

Tablo 36 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Okuldaki Çalışma Süresi Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Okulda çalışma süresi	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis H			M-W
		N	Sıra Ort.	X ²	sd	p	
Değerler Eğitimi	1-5 yıl (1)	76	58,01	5,11	2	0,048*	1 ile 3
	6-10 yıl (2)	19	50,08				
	11 yıl ve üstü (3)	12	39,02				

* $p < .05$

Tablo 36'ya göre okul yöneticilerinin, şu anki okuldaki çalışma süresine bağlı olarak değerler eğitimine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür [$X^2_{(2)}=5,11$; $p < .05$]. Hangi süre grupları arasındaki farkı bulmak için uygulanan post-hoc Mann-Whitney U testinin sonucuna göre; okulda 1-5 yıldır çalışan (Sıra Ortalaması=58,01) ilkokul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları, okulda 11 yıl ve üstü bir süredir çalışan yöneticilerden (Sıra Ortalaması=39,02) daha yüksektir/olumludur.

Tablo 37 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Eğitim düzeyi	Betimsel İst.			Mann-Whitney U	
		n	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
Değerler Eğitimi	Lisans	90	55,01	4951,00	-0,78	0,437
	Yüksek Lisans	17	48,65	827,00		

* $p < .05$

Tablo 37'den görüldüğü üzere, ilkokul yöneticilerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumları eğitim düzeylerine bağlı olarak farklılaşmamaktadır [$Z=-0,78$; $p > .05$]. Lisans

ve yüksek lisans mezunu olan ilkököl yöneticilerinin değerler eğitime yönelik tutumları birbirine benzerdir.

Tablo 38 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	Okul türü	Betimsel İst.		Mann-Whitney U		
		N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
Değerler Eğitimi	Devlet Okulu	80	54,44	4355,00	-0,25	0,802
	Özel Okul	27	52,70	1423,00		

* $p < .05$

Tablo 38'e göre devlet ve özel okullarda görev yapan ilkököl yöneticilerinin, değerler eğitime ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur [$Z = -0,25$; $p > .05$]. Devlet ve özel okullarda görev yapan ilkököl yöneticilerinin değerler eğitimi tutum düzeyleri benzerdir.

Tablo 39 Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitime Yönelik Tutumlarının Okulun Bulunduğu İlçe Değişkenine Göre Kruskal-Wallis H Testi Analizi Sonuçları (N=107)

Puan	İlçe	Betimsel İst.		Kruskal-Wallis		
		N	Sıra Ort.	H	sd	p
Değerler Eğitimi	Bağcılar	40	55,10	2,56	2	0,278
	Bahçelievler	18	48,56			
	Bakırköy	49	51,02			

* $p < .05$

İlkokul yöneticilerinin, görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak da değerler eğitimi yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur [$X^2_{(2)}=2,56; p>.05$] (Tablo 39).

4.1.9. İlkokul Yöneticileri Ve Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi İle Demokratik Tutumları Arasında İlişkinin İncelenmesi

Tablo 40 İlkokul Yöneticilerinin Demokratik tutumları İle Değerler Eğitimi Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi (N=107)

Puan		Demokratik Puanı	Tutum Değerler Eğitimi Puanı
Demokratik Tutum Puanı	<i>r</i>	1	0,059
	<i>p</i>		0,546
Değerler Eğitimi Puanı	<i>r</i>		1
	<i>p</i>		

* $p<.05$

Tablo 40'a göre ilkokul yöneticilerinin, demokratik tutumları ile değerler eğitimi yönelik tutumları puanları arasındaki anlamlı bir ilişki olup olmadığını görmek üzere yapılan korelasyon analizine göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 41 Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutumları İle Değerler Eğitimi Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi (N=337)

Puan		Demokratik Puanı	Tutum Değerler Eğitimi Puanı
Demokratik Tutum Puanı	<i>r</i>	1	0,026
	<i>p</i>		0,635
Değerler Eğitimi Puanı	<i>r</i>		1
	<i>p</i>		

* $p<.05$

Tablo 41'ye göre sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri ile değerler eğitimine yönelik tutumları arasında herhangi bir anlamlı ilişki olup olmadığını görmek üzere yapılan korelasyon analizine göre anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > .05$).

4.1.10. İlkokul Yöneticileri İle Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi İle Demokratik Tutumları Arasında Anlamlı Bir Fark Olup Olmadığının İncelenmesi.

Tablo 42 İlkokul Yöneticileri İle Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Tutum Düzeyleri Arasında Fark Olup Olmadığına İlişkin T- Testi Analizi Sonuçları (N=444).

Puan	Görev	Betimsel İst.			t-test		
		n	$\bar{X}$	Ss	t	sd	P
Demokratik Tutum	Yönetici (Mdr. ve Mdr. Yrd.)	107	31,42	4,08	2,57	442	0,011*
	Sınıf Öğretmeni	337	32,72	4,69			
Değerler Eğitimi	Yönetici (Mdr. ve Mdr. Yrd.)	107	4,10	0,50	2,63	442	0,009**
	Sınıf Öğretmeni	337	3,92	0,65			

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 42'de görüldüğü gibi ilkökul yöneticileri ile sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri ile değerler eğitimi tutum düzeyleri arasında fark olup olmadığına ilişkin yapılan t- testi analizi sonucuna göre;

Çalışmaya katılanların demokratik tutum düzeylerinin görevlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği ve bu farklılığın sınıf öğretmenleri lehine olduğu ortaya çıkmıştır [$t_{(442)}=2,57$; $p < .05$]. Gruplardan elde edilen puanlarına bakıldığında; sınıf öğretmenlerinin ($\bar{X}=31,42$) demokratik tutum düzeylerinin/puanlarının ilkökul yöneticilerinden ($\bar{X}=32,72$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışmaya katılanların değerler eğitimi tutum düzeylerinin, görevlerine bakıldığında, anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür [$t_{(442)}=2,63$; $p < .01$]. Grupların ortalama puanlarına bakıldığında; ilkökul yöneticilerinin ($\bar{X}=4,10$) değerler eğitimine

ilişkin tutum düzeylerinin/puanlarının sınıf öğretmenlerinde ($\bar{X}=3,92$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Özetle, çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri daha yüksekken, ilkokul yöneticilerinin de değerler eğitimi tutum düzeyleri daha yüksektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarını incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgulara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

5.1 Sonuç ve Tartışma

Yapılan bu çalışma daha önce yapılmış benzer çalışmaları genel anlamda destekleyen ve diğerlerinden farklı sonuçları da ortaya koyan bir özellik taşımaktadır. “Değerler Eğitimi” ve “Demokratik Tutum” ile ilgili yapılmış sayısız çalışma bulunurken, bu iki önemli unsuru bir arada ele almış başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmiş, benzer ve farklı araştırmalara yer verilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin çok yüksek olmadığı, orta noktanın biraz üstünde yer aldığı söylenebilir. Başka bir deyişle, sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları düşük değil ancak çok yüksek de değildir. Okutan’ın (2010), “Türk Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi” adlı yapmış olduğu çalışmada; okullarda ve sınıflarda demokrasi eğitiminin istenilen seviyede olmadığı sonucu, burada elde edilen sonucu desteklemektedir.

Kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutumları arasında çok önemli bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları birbirine benzerdir. Gözütok’un (1995), “Öğretmenlerin Demokratik tutumları” adlı çalışmasında; cinsiyete göre öğretmenlerin demokratik tutumlarının değişmediği sonucu ise burada elde edilen sonucu desteklemektedir. Bundan farklı olarak, Aydemir ve Aksoy’un (2010), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Bazı Değişkenlerle İlişkisi: Malatya Örneği” adlı çalışmasında, demokratik tutumların cinsiyete göre farklılık gösterdiği, kız öğrencilerin erkeklere göre daha pozitif bir sonuç ortaya çıkardığı görülmüştür. Genç ve Kalafat’ın (2007) yapmış oldukları “Öğretmen Adaylarının Demokratik tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında da; öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik tutumların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği; kız öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik tutum

seviyelerinin erkek öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik tutum seviyesinden daha yüksek olduğu sonucu, burada yapılan çalışmanın sonucu ile farklılık göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin, yaşa bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Ortalama puanlara bakıldığında, farklı yaşlardaki sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir. Özbek'in (2015), "Öğretmenlerin Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri" adlı çalışmasında; demokratik tutumun yaş değişkenine göre farklılık göstermediği sonucu, burada elde edilen sonucu desteklemektedir.

Bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ortalama puanlara bakıldığında, bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Burada; medeni durumun, öğretmenlerin demokratik tutumlarında bir etken olmadığı söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin, mesleki kıdemlerine bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Ortalama puanlara bakıldığında, farklı mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir. Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar (2006) tarafından kaleme alınan "İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik Tutumları ile Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma" adlı çalışmada, elde edilen verilere göre ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin sahip oldukları demokratik tutumların ve benimsedikleri demokratik değerlerin, meslekte sahip oldukları kıdeme göre herhangi bir değişiklik göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç da buradaki elde edilen sonucu desteklemektedir. Bunlardan farklı olarak; Özbek (2015), "Öğretmenlerin Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri" adlı çalışmasında; demokratik tutumların meslekteki kıdeme göre farklılık gösterdiği; 21 yıl ve üstü kıdem grubundaki öğretmenler, 11-20 yıl kıdeme sahip öğretmenlere göre, okul yöneticilerinin sahip oldukları demokratik tutumları ve davranışları açısından pozitif görüşlere sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin, görev yaptıkları okuldaki çalışma süresine bağlı olarak demokratik tutumları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ortalama puanlara bakıldığında, okulda farklı çalışma süresine sahip sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir. Bu sonuca bakılarak öğretmenlerin ve yöneticilerin demokratik tutumlarının okulda görev yapılan süre ile değişmediği anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri eğitim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır. Lisans ve yüksek lisans mezunu sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumlarına ilişkin sıra ortalaması puanları birbirine benzerdir. Demokratik tutumun eğitim düzeyi ile bir değişme göstermediği ortaya çıkmıştır. Devlet okullarında ve Milli Eğitime bağlı özel okullarda çalışan sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında önemli bir farklılık yoktur. Devlet okullarında ve Milli Eğitime bağlı özel okullarda çalışan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri benzerdir.

Sınıf öğretmenlerinin, görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Hangi ilçe öğretmenleri arasında demokratik tutum puanları arasında önemli bir farklılık olup olmadığını incelemek üzere yapılan post-hoc Scheffe testine göre; Bahçelievler ve Bakırköy’de çalışan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri Bağcılar’da çalışan öğretmenlerden daha yüksektir.

Sınıf öğretmenlerinin okullarda uygulanan değerler eğitimine ilişkin tutum puanları olarak, ‘Katılıyorum’ düzeyinde hesaplanmıştır. Bu da en üst düzeyde olmasa da sınıf öğretmenlerinin okullarda uygulanan değerler eğitimini olumlu algıladıklarını göstermektedir. Meydan (2012), “İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi” adlı doktora çalışmasında; öğretmenlerin okullarda değerler eğitimini destekledikleri sonucu, burada elde edilen sonucu desteklemektedir. Selçuk (2016), “Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği” adlı çalışması sonucunda görülen; Türkiye’de okulların değerler eğitimi ile ilgili her türlü çalışmayı desteklemesi, materyal ve etkinliklerin paylaşılması ve paylaşılan bu etkinliklerin pozitif olduğu sonucu da buradaki sonucu desteklemektedir.

Kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları neredeyse aynı düzeydedir. Batmaca (2016), ”Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretimine

İlişkin Görüşleri” adlı çalışmada; ilkököl öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler müfredatında yer alan ahlaki değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik düşüncelerin, cinsiyete göre önemli bir fark olmadığı sonucu da buradaki sonucu desteklemektedir. Bozdaş’ın (2013) “Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki” adlı çalışmada elde ettiği “Cinsiyete göre sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulama düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır” sonucu da buradaki sonucu desteklemektedir.

Sınıf öğretmenlerinin, yaşlarına bağlı olarak değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında da anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Mesleğe yeni başlayan veya meslekte belirli bir kıdeme sahip öğretmenlerin, değerler eğitimi tutumlarının benzerlik göstermesi kişinin yaşının, sergileyeceği tutumda etkisinin olmadığı sonucunu ortaya çıkarabilir. Bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları değerler eğitimi tutumları arasında önemli bir fark bulunamamıştır. Bekâr ve evli sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları birbirine benzerdir. Bu sonuca bakıldığında medeni durum ile kişinin sahip olduğu değerler eğitimi tutumunun arasında anlamlı bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin, meslekte sahip oldukları kıdeme bağlı olarak, değerler eğitimi tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Hangi kıdem grupları arasında fark olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan Post-Hoc Scheffe testi sonucuna göre; 1-10 yıllık tecrübesi olan öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin tutum puanları 11-15 yıl ve 16-20 yıl mesleki tecrübesi olan öğretmenlerden daha yüksektir. Batmaca (2016), ”Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretimine İlişkin Görüşleri” adlı yüksek lisans çalışmada; sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin, meslekte sahip oldukları kıdeme göre anlamlı bir fark göstermediği sonucu, bu çalışmada elde edilen sonuçla farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni de öğretmenlerin yaşamış olduğu çevreye, zamana, yaşam koşullarına vb. değişkenlere göre farklılık göstermesi söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumları eğitim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır. Lisans ve yüksek lisans mezunu sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları birbirine benzerdir. Okulda çalışma süresine bağlı olarak değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimi tutumlarının görev yaptıkları okul türüne göre farklılaştığı ve bu farkın özel okullarda çalışan sınıf öğretmenleri lehine olduğu bulunmuştur. Özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları, devlet okullarında çalışan öğretmenlere göre daha olumludur. Görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeylerinin çok yüksek olmadığı, orta noktanın biraz üstünde yer aldığı söylenebilir. Yetek (2003), “İlköğretim okullarında Yöneticilerin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeyleri” adlı çalışmasında; ilköğretim okulu müdürlerinin, öğretmen görüşleri açısından demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin genel ortalamasının $x=3.18$ olarak bulunduğunu belirtmiş ve bu sonuca göre öğretmenlerin müdürlerini demokratik değerler açısından orta düzeyde yeterli gördüklerini belirtmiştir. Yetek’in (2003) elde ettiği sonuç burada elde edilen sonuçla benzerlik göstermektedir.

Kadın ve erkek okul yöneticilerinin, demokratik tutumları arasında önemli bir farklılık yoktur. İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutumları, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Yapılan bu araştırmaların ortak sonucu, cinsiyetin demokratik tutumların kazandırılmasında etkisi yoktur (Karadağ, Baloğlu, Yalçınkayalar, 2006).

Okul yöneticilerinin, yaşa bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Bekâr ve evli okul yöneticilerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur ve demokratik tutum düzeyleri benzerdir. Mesleki kıdemlerine bağlı olarak demokratik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Şu anki okuldaki çalışma süresine bağlı olarak da demokratik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Okul yöneticilerinin, demokratik tutum düzeyleri eğitim düzeylerine bağlı olarak farklılaşmamaktadır. Lisans ve yüksek lisans mezunu okul yöneticilerinin demokratik tutumlarına ilişkin sıra ortalaması puanları birbirine benzerdir. Devlet ve özel okullarda görev yapan okul yöneticilerinin, demokratik tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Devlet ve özel okullarda görev yapan okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeyleri benzerdir. Görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak da demokratik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Okul yöneticilerinin okullarda uygulanan değerler eğitimini oldukça olumlu algıladıklarını göstermektedir. Kadın ve erkek ilkökul yöneticilerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında önemli bir farklılık yoktur. Ortalama puanlara bakıldığında, kadın ve erkek okul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının birbirine son derece yakın olduğu görülmektedir. Yaşa bağlı olarak değerler eğitimine yönelik tutumları arasında önemli bir fark olduğu görülmüştür. Hangi yaş grupları arasında anlamlı fark olduğunu bulmak üzere yapılan Post-Hoc Mann-Whitney U testinin sonucuna göre; 22-30 yaş grubundaki yöneticilerin değerler eğitimine ilişkin tutumları diğer iki grup yöneticiden daha yüksektir; 31-40 yaş grubundaki yöneticilerin ise 41-50 yaş grubundaki yöneticilerden daha yüksektir/olumludur. Bekâr ve evli okul yöneticilerinin, değerler eğitimine ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Bekâr ve evli okul yöneticilerinin değerler eğitimi tutum düzeyleri benzerdir. Mesleki kıdeme bağlı olarak değerler eğitimine yönelik tutumları arasında önemli bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılığın hangi kıdem grupları arasında olduğunu bulmak üzere yapılan Post-Hoc Mann-Whitney U testinin sonucuna göre; 1-10 yıl ve 11-15 yıl mesleki kıdeme sahip olan ilkökul yöneticilerinin değerler eğitimi tutumları, 16-20 yıl kıdemi olan yöneticilerden daha yüksektir/olumludur.

İlkökul yöneticilerinin, şu anki okuldaki çalışma süresine bağlı olarak değerler eğitimine yönelik tutumları arasında önemli bir farklılık olduğu görülmüştür. Hangi süre grupları arasında anlamlı fark olduğunu bulmak üzere yapılan Post-Hoc Mann-Whitney U testinin sonucuna göre; okulda 1-5 yıldır çalışan ilkökul yöneticilerinin değerler eğitimi tutumları, okulda 11 yıl ve üstü bir süredir çalışan yöneticilerden daha yüksektir/olumludur.

İlkökul yöneticilerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumları eğitim düzeylerine bağlı olarak farklılaşmamaktadır. Lisans ve yüksek lisans mezunu olan ilkökul yöneticilerinin değerler eğitimine yönelik tutumları birbirine benzerdir. Devlet ve özel okullarda görev yapan ilkökul yöneticilerinin, değerler eğitimine ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Devlet okulunda görev yapan ilkökul yöneticisi ile özel okulda görev yapan ilkökul yöneticilerinin değerler eğitimi tutum düzeyleri benzerdir/yakındır. İlkökul yöneticilerinin, görev yaptıkları okulun bulunduğu ilçeye bağlı olarak da değerler eğitimine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

İlkokul yöneticilerinin, demokratik tutumları ile değerler eğitimine yönelik tutum puanları arasındaki anlamlı bir ilişki olup olmadığını görmek üzere yapılan korelasyon analizine göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sınıf öğretmenlerinin de demokratik tutumları ile değerler eğitimine yönelik tutum puanları arasındaki anlamlı bir ilişki olup olmadığını görmek üzere yapılan korelasyon analizine göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışmaya katılanların, demokratik tutum düzeylerinin görevlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve bu farkın sınıf öğretmenleri lehine olduğu bulunmuştur. Grupların ortalama puanlarına bakıldığında; sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin/puanlarının ilkökul yöneticilerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışmaya katılanların değerler eğitimi tutum düzeylerinin de görevlerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Grupların ortalama puanlarına bakıldığında; ilkökul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin tutum düzeylerinin/puanlarının sınıf öğretmenlerinde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Özetle, çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeyleri ilkökul yöneticilerine göre daha yüksekken, ilkökul yöneticilerinin de değerler eğitimi tutum düzeyleri sınıf öğretmenlerine göre daha yüksektir. Öğrencilerimize değerlerimizi ve demokratik davranışları kazandırmak için hem öğretmen hem de yönetici olarak, okullarımızda bu düzeylerin en üst seviyede olması gerekmektedir. Okullarımız; demokratik okul yöneticileri ile, demokratik bir sınıf öğretmeni ve tüm güzel değerleri kazanmış bir öğrencilerle dolduğu zaman eğitim amacına ulaşacaktır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

1. Araştırmanın sonucuna göre sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları düşük değilse de çok yüksek de değildir. Sınıf öğretmenleri, sınıflarında demokratik bir ortam oluşturabilmeleri için öncelikle demokrasi ve demokratik tutumla ilgili hizmet içi eğitime alınabilir. MEB tarafından öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını geliştirici çalıştaylar düzenlenebilir. Eğitim fakültelerinde demokrasi adı altında ayrı bir ders konularak ve bu ders teorik değil uygulamalı olarak öğretmen adaylarına

verilebilir. Sınıf öğretmenlerinin demokrasiyi sınıflarında yaşatacak uygulanabilir müfredatlar geliştirilebilir.

2. İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, çalıştıkları kurumların bulunduğu ilçeye bağlı olarak sosyo ekonomik yönden üst düzeyde olan ilçelerde (Bakırköy) görev yapan sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Burada çevrenin; sınıf öğretmenlerinin demokratik tutum düzeylerini etkilediğini söylenebilir. Çevrenin olumlu etki gösterdiği düşünülerek toplumun bilinçlendirilmesi ve sosyo ekonomik açıdan üst düzeylere çıkabilmesini sağlayacak sosyal, kültürel, ekonomik vb. uygulamalar yapılabilir.

3. Yapılan bu çalışma; sınıf öğretmenlerinin okullarda uygulanan değerler eğitimini olumlu algıladıklarını göstermektedir. Ancak bu seviyenin en yüksek düzeye çıkabilmesi için, sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi alanında hizmet içi eğitime alınmaları sağlanabilir. MEB tarafından öğretmenlerin değerler eğitimi ve değerler eğitimine ilişkin davranışlarını geliştirici çalıştaylar düzenlenebilir. Eğitim fakültelerinde değerler eğitiminin önemi ve öğrencilere kazandırılması adı altında ayrı bir ders konulabilir ve bu ders teorik değil uygulamalı olarak öğretmen adaylarına verilebilir. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimini okullarda ve sınıflarında yaşatacak uygulanabilir müfredatlar geliştirilebilir.

4. Sınıf öğretmenlerinin, değerler eğitimine ilişkin tutumlarının görev yaptıkları okul türüne göre farklılaştığı ve bu farkın özel okullarda çalışan sınıf öğretmenleri lehine olduğu bulunmuştur. Buradan özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin eğitim şartlarının daha iyi olduğu düşünülerek, devlet okullarındaki fiziki şartların da iyileştirilmesi için çalışmalar yapılabilir.

5. Okul yöneticilerinin demokratik tutum düzeylerinin çok yüksek olmadığı ancak olumlu olduğu söylenebilir. Ancak bu seviyenin en üst düzeye ulaşabilmesini sağlamak için; okul yöneticilerinin okulda demokratik bir tavır sergilemeleri ve demokratik bir okul ortamı oluşturmaları için akademisyenlerin, müfettişlerin, eğitim uzmanlarının ve deneyimli okul yöneticilerinin birlikte hazırladıkları bir hizmet içi eğitime alınmaları

sağlanabilir. Okul yöneticilerine demokratik bir yönetim tarzı açısından öğretmenlere, öğrencilere, velilere nasıl davranmaları gerektiği konusunda eğitim verilebilir. Hatta yöneticilik için üniversiteler kurulup, yöneticilerin buralardan başarıyla mezun olan kişiler arasından liyakate göre seçilmeleri sağlanabilir. Bu üniversitelerde de yöneticiler eğitilirken, demokrasi için ayrı bir ders konulabilir. Yine yöneticilerin demokratik bir okul ortamı oluşturabilme aşamasında kafasında soru işareti bırakmayacak maddi ve sosyal haklarda iyileştirmeler yapılabilir. Böylece işlerini daha büyük ilgi ve alaka ile yapmalarına imkân sağlanacaktır. Yine okul yöneticilerini en çok engelleyen ve kafalarını meşgul ederek verimlerini düşüren, bu yüzden de demokratik tutumlarını olumsuz etkileyen okulun maddi sıkıntılardan kurtulmasını sağlayacak önlemler alınabilir.

6. Okul yöneticilerinin okullarda uygulanan değerler eğitimini oldukça olumlu algıladıklarını göstermektedir. Bu seviyenin en düzeye çıkabilmesi için, okul yöneticilerinin değerler eğitimi alanında hizmet içi eğitime alınmaları sağlanabilir. MEB tarafından okul yöneticilerinin değerler eğitimi ve değerler eğitimine ilişkin davranışlarını geliştirici çalıştaylar düzenlenebilir. Yöneticiliğe atanmadan önce yöneticilik için verilecek kurs, seminer veya hizmet içi eğitimde, değerler eğitiminin önemi ve değerler eğitiminin öğrencilere, öğretmenlere ve velilere kazandırılması adı altında ayrı bir ders konulup, bu ders teorik olarak değil uygulamalı olarak yönetici adaylarına verilebilir. Yöneticilerin değerler eğitimini okullarda yaşatacak müfredatlar uygulanabilir ve geliştirilebilir.

7. Aynı okulda 1-5 yıldır çalışan ilkököl yöneticilerinin değerler eğitimi tutumları, 11 yıl ve üstü bir süredir çalışan yöneticilerden daha yüksektir/olumludur. Bu sonuca göre yöneticilerin aynı okulda uzun yıllar çalışmasını engelleyecek uygulamalar getirilebilir.

8. İlkököl yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin, demokratik tutumları ile değerler eğitimine yönelik tutumları puanları arasındaki anlamlı bir ilişki olup olmadığını görmek üzere yapılan korelasyon analizine göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Değerler eğitimi ve demokratik tutumun birbirinden ayrılamayacağını, değerlerin öğrencilere, öğretmenlere ve velilere aktarılmasında demokratik tutumun büyük öneme sahip olduğunu vurgulayacak uygulamalar getirilebilir. Basit bir değer öğrenciye

kazandırılabilmesinin en kolay şeklinin demokratik tutum ile olabileceğini yaparak ve yaşatarak uygulayacak bir müfredat geliştirilebilir.

9. Değerler eğitimi ve demokrasi kavramı ile ilgili okullarda kullanılmak üzere; materyal, kaynak, film, tiyatro, sunum, şarkı vb. çalışmalar öğrencilere ve öğretmenler MEB tarafından sunulabilir.

10. Okul aile birlikleri ve okul müdürlükleri tarafından, değerler eğitimi ve demokrasi ile ilgili düzenli olarak yöneticilere, öğretmenlere, öğrencilere ve velilere yönelik sosyal etkinlikler düzenlenebilir.

5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Değerler eğitimi ve demokratik tutum uygulamalarında sadece ilkokullarda görev yapan yöneticiler ve ilkokul öğretmenleri değil; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan tüm öğretmenlere ve yöneticiler dâhil edilebilir.
2. Bu çalışma sadece İstanbul ilinde yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda örneklem daha geniş tutulabilir.
3. Sadece ilkokul yöneticilerine ve sınıf öğretmenlerine yönelik yapılan bu çalışma; daha sonra velilere ve öğrencilere yönelik de uygulanabilir.
4. İlkokul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının incelenmesi konusu farklı değişkenler açısından incelenebilir.
5. Bu çalışma nicel çalışmadır; nicel ve nitel çalışma birlikte yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akan, D. (2014). Öğretmen Tutumlarına Göre İlk ve Ortaokul Yöneticilerinin Demokratik Tutumları ile Okul Kültürü Arasındaki İlişki. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4-2, 1-84.
- Akgül, İ. (2014). *İlkokul Öğrencileri için Web Tabanlı Değerler Eğitimi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Nitel Bir Analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Aksoy, N.D. ve Aydemir H. (2010). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Demokratik Tutumlarının Bazı Değişkenlerle İlişkisi: Malatya Örneği. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:17 (1), 265-279.
- Aksoy, E. (2017). *İlkokullarda Değerler Eğitiminde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Aktaş, S. (2015). *Ortaöğretim Kurumları Yöneticilerinin Demokratik Okul Kültürünü Oluşturmada Okul Meclisi Projesine Karşı Tutumlarının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alakaş, M. (2016). *Öğretmen Görüşüyle Okul Yönetimlerinin Demokratik Düzeyi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Albayrak, F. (2015), *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerler İle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Altan, M.Z. (2011). Çoklu Zeka Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. 4(1), 1-55.

- Atabey, D. (2014). *Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Değerler Kazanımına Etkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, A. (2010). *Sınıf Yönetimi*. (11.Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2013). *Okulda Değerler Eğitimi: Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar* (3. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkliliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başaran, İ.E. (1986). Demokrat Öğrenci Nasıl Yetiştirilir? *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19 (1-2), 1-112.
- Batmaca, M.K.(2016). *Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretimine İlişkin Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Beetham, D. ve Boyle, K. (1998). *Demokrasinin Temelleri*. (Çev: Vahit BIÇAK). Ankara : Hegem Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (1986). *Demokratik Davranışlar ve Demokratik Eğitim İlkeleri, Çağdaş Eğitim*, Sayı : 109, 15-20.
- Bozdaş, Ş. (2013). *Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri ile Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, Yıl:2, Sayı:3, 353-365.

- Büyükkaragöz, S. ve Savaş (1995). *Yüksek Öğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 2(1)
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(1).
- Cooper, D. (2014). *Character Education: A Study Of An Elementary School Leadership Academy*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Wilmington University, North Carolina, 1-196.
- Çengelci, T. ve Yaşar, Ş. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl: 3, Sayı: 9, 1-84.
- Çakıroğlu, A. E. (2013). *Değerler Eğitiminde Korku Kültürünün Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çermik, H. (2013). *Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerleri ve Bu Değerlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. E-Journal of New World Sciences Academy. 8(2), 261-274.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 44-75.
- Dahl, R.A. (2001). *Demokrasi Üstüne*. (Çev: B. Kadioğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Demirbolat, A.O. (1999). Demokrasi ve Demokratik Eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. Sayı:18 (1), 229-244.
- Demircioğlu, G.H. , Mutluer, C. ve Demircioğlu, E. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Öğretmen Nitelikleri Hakkındaki Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (2), 577-586.

- Demiriz, S., Öğretim, A.D. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105-122.
- Dewey, J. (2008). Okul ve Toplum. Eğitim Klasikleri Dizisi-1. (Çev: H. Avni BAŞMAN. Pegem Academi. (1. Baskı Şubat).
- Doğan, (2003). *Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları İnsan Hakları Kültürel Temelleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1-94.
- Doğan, P. (2013). *Hendek İlçesi İlköğretim Okullarında Demokratik Eğitim Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğanay, A., Sarı, M. (2004). “İlköğretim ikinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması” *Educational Administration In Theory & Practice*. 39, 356-383.
- Ekici, Ö. (2013). *Avusturya ve Türkiye’deki Ortaokullarda Demokrasi Eğitimi İçeriğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım : Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Cilt 1, Sayı 1, 79-96.
- Elkatmış, M. & Toptaş, V. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumlarının İncelenmesi. *Y.Y.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12- 1, 128-144.
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur : Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli. 1, 4, 55-72.
- Erdem, A. R. (2006). Türkiye’nin Önemli Sorunlarından Biri: Yetiştirdiği İnsan Tipi. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*. 6, 4, 54-76.
- Fraenkel, J. R. (1977). *How to Teach about Values: An Analytic Approach*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

- Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2006). Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Öğretmenlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 174 (1), 43-54.
- Genç, S.Z. & Kalafat, T. (2007). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2),1-13
- Gökçe, F. (2009). *Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim*.(5. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 53.
- Gömlüksiz, M.N & Çetinbaş, S. (2011). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları. *Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğt. Fak. Dergisi*, 17, 1-14.
- Gözütok, D. (1995). *Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 38 (8), 1-38.
- Güner, S. (2002). *Dönüşümsel Liderliğin Güç Kaynakları ve Silahlı Kuvvetler Organizasyonunun Dönüşümsel Liderliğe Uygunluk Açısından Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik Eğitim: Demokratik Bir Eğitim Programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 29-42.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- J. Mark Halstead ve Monica J. Taylor (1996). Values in Education and Education in Values” adlı çalışma.
- James S. Leming (2006). Curricular Effectiveness in Moral/Values Education: A Review of Research, 147-164.
- Karadağ, E., Baloğlu, N., Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Demokratik Tutumları ile Öğretmenlerin

- Demokratik Değerleri Üzerine İlişkisel Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4, 65-82.
- Karahan, T.F., Sardoğan, M.E., Güven M.Ç., Özkamalı E., Dicle A.N. (2006). İnsan İlişkileri ve İletişim Dersi'nin Öğretmen Adaylarının Çatışma Çözme ve Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi, *Eurasian Journal Of Educational Research*, No: 23: 127–136.
- Karahan, T.F., Sardoğan, M.E., Özkamalı, E., Dicle, A.N. (2006). *Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme*. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunefd/article/view/5000048595/5000045915> adresinden 26.04.2018 tarihinde edinilmiştir.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik Laik Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2001.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kaya, C. ve Şen, S. (2013). *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimindeki Demokratik Tutumlarının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kaya, C. (2013). *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimindeki Demokratik Tutumlarının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kesici, Ş., Büyükkaragöz, S. (1996). *Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları*. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, Selçuk Üniversitesi, Konya. Yıl:2, Sayı:3, 353-365.
- Keskin, Y.(2008), *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, D. (2010). Changes In Democratic Attitudes Of Trainee Teachers Over Time. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, vol. 38, no. 9, 2010, *Academic OneFile*, Accessed 25 Apr. 2018.
- Kıncal, R. (2007). *Vatandaşlık Bilgisi* (2. Bs.) Ankara : Nobel Yayınları.

- Koç, Y. (2008). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Belirlenmesi ve Çeşitli Değişkenler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). *Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri*. Kuramsal Eğitimbilim, 2(2), 1-18.
- Meydan, H. (2012), *“İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi”* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, (2012). *Değerler Eğitimi Kılavuzu*. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/36/974348/dosyalar/2013_03/01051825_degerleregitimiklavuzu.pdf adresinden 01.01.2018 tarihinde edinilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı, 29072 sayı ve 26 Temmuz 2014 Tarihli *“Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği”*.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, *2010/53 sayılı Genelge*, Ankara, 2010.
- Nucci, L. (1989). *Moral Development and Character education* : Berkeley, CA : Mccutchan Publishing Corporation.
- Okutan, M. (2010) *“Türk Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi”* Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 7-1, 1-61.
- Özan, M.B., Türkoğlu, A.Z., Şener, G. (2010). Okul Yöneticilerinin Sergiledikleri Demokratik Tutum ve Davranışlarının Öğretmenlerin Motivasyonuna Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(1), 275-294.
- Özbek, B. (2015). *Öğretmenlerin Okul Yöneticilerinin Demokratik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Özdaş, F.(2013).*Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Özdayı, N. (1998), “Eğitim Yöneticilerinin Demokrasi ve Hoşgörü Tutumları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişki. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı 10, 221-235.
- Özdemir, A. (2012). *İlköğretim Okul Müdürlerinin Demokratik Tutumlarının Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılık Algısı İle İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Özen, Y., Gül, A. ve Gülaçtı, F. (2007). Demokratik Eğitimin Politikası (Eleştirel Bir Yaklaşım). Erzincan : *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (9), 1-45.
- Öztürk, D. (2016) Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-76.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Sapsağlam, Ö. ve Ömeroğlu, E. (2015). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Eğitim Programlarında Değerler Eğitimine Yer Verme Düzeylerinin Belirlenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (1), 1-91.
- Saracaloğlu, S. (2001) Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumları. *Ege Eğitim Dergisi* 1(1), 23-30.
- Saracaloğlu, A.S., Evin, İ., Varol, S.R. (2004). *İzmir İlinde Çeşitli Kurumlarda Görev Yapan Öğretmenler ile Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. Educational Sciences: Theory & Practice 4(2), Kasım / November 2004, 356-364.
- Schaefer, M.P. (2012). *Determining Methods For Teaching Character Education In Elementary Schools*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Northcentral University, Arizona.
- Selçuk, E.(2016), *Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitimde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, H. (2011). *Necmettin Tozlu'da insan, değer ve aile üçgeninde eğitsel idealler*. V. Taşdelen, A. Yayla & A. Karaca (Ed.) Eğitimden Felsefeye: Necmettin Tozlu Armağanı İçinde, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 148-149.
- Tahiroğlu, M. (2014). Hoşgörülü ve Demokratik Bir Sınıf Toplumu Uygulaması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl:5, 5(17), 1-55.
- TDK. (2011). *Güncel Türkçe sözlük*. <http://www.tdksozluk.com/> adresinden 21.02.2018 tarihinde edinilmiştir.
- Tekin, M., Yıldız, M., Lök, S. ve Taşgın, Ö. (2009). Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Çeşitli Değişkenlere Göre Demokratik Tutum Düzeylerinin İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 204-224.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara : Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 185.
- Thornberg, R. (2008). *Values Education As The Daily Fostering Of School Rules*. *Research in Education*, 80(1), 52-60.
- Toparlı, R. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Trouaine, A. (2011). *Demokrasi Nedir*, Çeviren: Olcay Kunal. İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 5. Baskı.
- Türkbay, R. A. (2005). *Üniversite Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Değerleri Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli, 1-144.
- Uzun, M. Ve Köse, A. (2017). Okul Öncesi Eğitimde Değerler Eğitiminin Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338.
- Ünal, S. ve Ada, S. (2003). *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Müdsitef Matbaa Birimi.

- Üstün, G. (2011). *Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğitimleri ile Demokratik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vatansever Bayraktar, H. ve Işık A. (2017). İlkokul Öğrencilerinin Demokratik Değerlere İlişkin Tutumları. YEAUK, 2017, Uluslararası Katılımla Yükseköğretimde Eğitim Araştırma ve Uygulama Kongresi, Kongre Bildiri Özet Kitabı, 61.
- Yapıcı, M. (2007). Öğretmen Tutumları ve Yansımalar. *Üniversite ve Toplum Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(2). <http://docplayer.biz.tr/30835342-Ogretmen-algulari-ve-yansimalar-mehmet-yapici.html> tarihinde edinilmiştir.
- Yaşaroğlu, C. (2014). *Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. The Journal of Academic Social Science Studies, 27(1), 503-515.
- Yavuzer, H. (2012). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi kitabevi.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2003). “Demokratik Eğitim Ortamının İnsan Hakları Temeli”, *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-54.
- Yeşil, R. (2003) İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5-1, 35-41.
- Yeşil, R. (2009). Sosyal Bilgiler Aday Öğretmenlerinin Sınıf İçi Öğretim Yeterlikleri (Kırşehir örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 23-48.
- Yetek, Y. (2003). *İlköğretim okullarında Yöneticilerin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeyleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Yıldız, A. (2014). *Ahlak Gelişimi, Gelişim Psikolojisi İçinde* (Ed. Hatice Ergin, Armağan Yıldız), Ankara Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yılman, M. (1995). *Demokrasimizin Kültürel Temelleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.

Yiğittir, S. & Öcal, A. (2011). Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13 (20), 117-124.

Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Özgür Yayınları, İstanbul, 221.

EKLER

EK-1: İstanbul il Milli Eğitim İzin Yazısı

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.22173279
Konu: Anket ve Araştırma İzni

22.12.2017

Sayın: Necati KARAKÜLÇE

İlgi: a) 05.12.2017 tarihli ve 20750540 Gelen Evrak No'lu dilekçe.
b) Valilik Makamı'nın 22/12/2017 tarih ve 22115319 Sayılı Olur'u.

"Sınıf Öğretmenleri ve İlkokul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi ve Demokratik Tutumlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi" konulu teziniz hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri, ilgi (b) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve söz konusu talebiniz; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Timur TUĞRAL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı V.

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Milli Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

Bilgi İçin: Y.YÜKSEL
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 8102-fec7-39b8-890f-ea14 kodu ile teyit edilebilir.

EK-2: Anket Kullanımı İzin Yazısı

Yeni | Yanıtla | Sil | Arşivle | Gereksiz | Süpür | Taşı | Kategoriler | Geri al

 Yrd.Doç.Dr.Cihat YAŞAROĞLU <cyasaroglu@bingol.edu.tr>
26.2.2017 (Paz), 14:52
Siz

Bu iletiyi 3.12.2017 18:10 tarihinde ilettiniz

 DETÖ.pdf
273 KB

İndir OneDrive - Kişisel konumuna kaydet

Merhabalar Necati Bey,
Ekte göndermiş olduğum Değerler Eğitimi Tutum Ölçeğini" akademik çalışmalarınızda kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar dilerim

Gönderen: NECATİ KARAKÜLÇE <NECOCAN.83@hotmail.com>
Gönderildi: 26 Şubat 2017 Pazar 13:57:50
Kime: Yrd.Doç.Dr.Cihat YAŞAROĞLU
Konu: DEĞERLER EĞİTİMİ TUTUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNI

Hocam iyi çalışmalar. Ben Necati KARAKÜLÇE. İstanbul'da sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktayım. Sebahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında yüksek lisans yapmaktayım. "Yöneticilerin ve Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Tutum ve Değerlere İlişkin Algılarının İncelenmesi" başlıklı tez çalışmam için, izin verirseniz size ait olan "Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği" ni kullanmak istiyorum. Ancak ölçeği bulamıyorum. Kullanmama izin verdiğiniz takdirde mail ile gönderme imkanınız var mı ? Teşekkürler, iyi çalışmalar

EK-3: Anket Kullanımı İzin Yazısı

Yeni | Yanıtla | Sil | Arşivle | Gereksiz | Süpür | Taşı | Kategoriler | Geri al

İlt: Demokratik Tutum Ölçeği hk.

 dilek gozutok <dgozutok@hotmail.com>
2.3.2017 (Per), 11:24
Siz

Bu iletiyi 3.12.2017 18:09 tarihinde iletiniz

 demokratiktutumölçe...
36 KB

İndir OneDrive - Kişisel konumuna kaydet

Gönderen: Ayşe Gülsüm AKÇATEPE <agd-86@hotmail.com>
Gönderildi: 13 Şubat 2017 Pazartesi 10:53
Kime: burak604425@hotmail.com
Bilgi: dgozutok@hotmail.com
Konu: Demokratik Tutum Ölçeği hk.

İyi günler,

Demokratik Tutum Ölçeği ektedir (yanıt anahtarı ölçeğin sonunda yer almaktadır).

Araştırmanızın sonuçları hakkında bilgi verirseniz seviniriz.

İyi çalışmalar.

Ars. Gör. Ayşe Gülsüm AKÇATEPE
Ankara Üniversitesi

EK-4 : Kişisel Bilgi Formu

İLKOKUL YÖNETİCİLERİNİN VE SINIF ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ VE DEMOKRATİK TUTUMLARINA YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Sayın Meslektaşım;

Bu anket yüksek lisans tez çalışmam için yapılmaktadır. Araştırmanın amacı; ilkökul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ve demokratik tutumlarının incelenmesidir. Araştırma bilimsel bir amaç doğrultusunda hazırlanmaktadır. Soruları atlamadan ve samimi olarak cevaplandırmanız veriler açısından önem taşımaktadır. İsim belirtmenize gerek yoktur. Tezime yapacağınız katkıdan dolayı teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Necati KARAKÜLÇE

Eğt. Yön. Den. Yük. Lis. Öğr

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

Yaşınız: 22- 30 ( ) 31- 40 ( ) 41- 50 ( ) 51 ve üzeri ( )

Medeni Durum: Bekar ( ) Evli ( ) Boşanmış ( )

Okuldaki Göreviniz: Müdür ( ) Müdür Yardımcısı ( ) Sınıf Öğretmeni ( )

Meslekte Hizmet Süreniz: 1-5 yıl( ) 6-10 yıl( ) 11-15 yıl( ) 16-20 yıl( ) 21 yıl üzeri( )

Eğitim Düzeyiniz: Eğitim Fakültesi ( ) Eğitim Enstitüsü ( ) Yüksek Öğretmen Okulu ( )
ve Teknik Yüksek Okullar ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Diğer ( )

Mesleki

Bu Okulda Görev Yaptığınız Süre: 1-5 yıl( ) 6-10 yıl( ) 11-15 yıl( ) 16-20 yıl( ) 21 ve üzeri( )

Görev Yaptığınız Okul Türü: Devlet Okulu ( ) Özel Okul ( )

Görev Yaptığınız İlçe: Bağcılar ( ) Bahçelievler ( ) Bakırköy ( )

EK-5 : Değerler Ölçeği Tutum Ölçeği

DEĞERLER EĞİTİMİ TUTUM ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	5	4	3	2	1
1. Değerler eğitimi, çocuklarımızın geleceği için önemlidir.					
2. Değerler eğitimi ile ilgili araç gereçler (kitap, film vb.) dikkatimi çekmez .					
3. Değerler eğitimi ile ilgili yazılı eserleri okumak isterim.					
4. Değerler eğitimi, şiddet vb. toplumsal sorunların çözümünde etkili değildir .					
5. Değerleri yansıtan davranışları takdir ederim.					
6. Değerler eğitimi çalışmalarını öğrenci başarısını olumsuz etkiler.					
7. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara katılmak önemlidir.					
8. Değerler eğitimi ile ilgili film veya belgesel izlemeyi severim.					
9. Değerler eğitiminde öğretmenlerin davranışları önem taşımaz .					
10. Okuldaki bütün derslerde değerler eğitimi etkinliklerine yer verilmelidir.					
11. İnsanların değerlere uygun davranışlar sergilemesinden rahatsız olurum .					
12. Toplumdaki herkes, değerler eğitiminde istekli bir şekilde görev almalıdır.					
13. İnsanları değerler eğitimi hakkında bilgilendirme çalışmaları gereksizdir .					
14. Değerler eğitimi ile ilgili kitap, dergi, film vb. araç gereçler, başka insanlara da tavsiye edilmelidir.					
15. İnsanların yanlış davranışları değerler eğitimi ile düzeltilemez .					
16. Okullarda değerler eğitimine yer verilmesi önemli bir gelişmedir.					
17. Çevremizde değerlerin yaşanması ya da yaşanmaması, değerlerin kazanılması açısından önem arzetmez .					
18. Değerler eğitimi ile ilgili etkinliklere (konferans seminer vb.) başkaları da davet edilmelidir.					
19. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara mecbur olduğum için katılmaktayım.					
20. Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinde değerler eğitimi çalışmalarına yer vermelerine gerek yoktur.					
21. Değerlere uygun yaşamları için çevremdekileri uyarırım.					
22. Değerler eğitimi çalışmaları için para harcarım.					

EK-6 : Demokratik Tutum Ölçeği

	DEMOKRATİK TUTUM ÖLÇEĞİ	KATILIO RUM	KATILMIYOR UM
1.	İnsanların amaçlarına saygılı olma, demokratik bir insanın en temel özelliğidir.		
2.	Öğrenciler okulda yarışma içinde olmalıdırlar. Çünkü ileriki yaşamlarında yarışma içinde olacaklardır.		
3.	Öğrenciler sınıf gösterileri ya da diğer grup etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ancak zorlanmamalıdır.		
4.	Öğrencilerin ihtiyaç duymaları halinde sınıfı terk etmek için öğretmenden izin almaları gerekir.		
5.	Öğrenciler sevmedikleri öğretmenlerin dersini almaya zorlanmamalıdır.		
6.	Demokratikleşme sürecindeki gelişme bilimdeki gelişmeden daha önemlidir.		
7.	Öğrenciler okul kantinini işletemeyecek kadar genç ve deneyimsizdirler.		
8.	Öğrencileri demokrasi uygulamaları için yüreklendirmek öğretmenlerin en yüce görevidir.		
9.	Gençlerin suç davranışlarının sıklığının ve ciddiyetinin artması, onların çok fazla özgür bırakılmalarının sonucudur.		
10	Sınavların türleri ve zamanları öğretmenlerin kararıyla belirlenmelidir.		
11	Sınıf düzeni ve disiplini, ilkokulun ilk yıllarından başlayarak, olabildiği kadar hızlı bir şekilde öğretmenlerin sorumluluğundan alınıp, öğrencilerin sorumluluğuna verilmelidir.		
12	Öğrenci, öğretmenin otoritesini ya da düşüncesini sorgulamaya başladığında, yani kendisi için düşünmeye başladığında demokrasi işliyor demektir.		
13	Türkiye’de eğitimcilerin zihnini kurcalayan sorunları kökünden ve uzmanca çözmeye çalışacak tam gün hizmet veren eğitim araştırmacıları olmalıdır.		
14	Öğretmenin sıkı denetimi altında bulunan öğrenciler kölelerden farklı değildirler.		
15	Çocuklara her denileni yapmak değil, düşünerek dürüstçe davranmak öğretilmelidir.		
16	Okul yönetiminin aldığı kararları değiştirmede öğrencilerin etkisi olmalıdır.		
17	Bir çocuğun mutlu olmayı öğrenmesi, okumayı öğrenmesinden daha önemlidir.		
18	Günümüzde kullanılan “geleneksel öğretim yöntemlerinin” yerini “çağdaş öğretim yöntemlerinin” alması için bilimsel araştırmaların yapılması ihmal edilmiştir.		
19	Amaçları başkaları tarafından belirlenen bir insan köledir.		
20	Genci kendi değer yargılarıyla uyuşmayan şeyleri yapmaya zorlamak son derece yanlıştır.		

21	Öğrencilerin öğretmenlere karşı tutumlarının araştırmalarla belirlenmesi gerekir.		
22	Eğitim Politikaları belirleme konusunda, öğretmen ve öğrenci görüşüne gerek duyulmadan karar alma uygulaması sürdürülmelidir.		
23	Bir eğitim etkinliğinin değeri, öğrencilerin değerler sistemi açısından ölçülmelidir.		
24	Öğrencilerin beğenileri, sınıflara ve koridorlara asılacak olan tablo ve resimlerin seçimini yapabilecek kadar gelişmemiştir.		
25	Duyguların eğitimi, düşüncelerin eğitimi kadar önemlidir.		
26	“Zorunlu” sorumluluk, gerçek sorumluluk değildir.		
27	Öğrencilerin okulda sakız çiğnemelerine izin verilmemelidir		
28	Öğrencilerin 10'da 9'unun karşı olduğu herhangi bir okul kuralı değiştirilmelidir.		
29	Ev ödevlerinin belirlenmesi öğrencilerin kararına bırakılmamalıdır, bu ancak öğretmenler kurulunun karar yetkisinde olmalıdır.		
30	Bireysel özgürlük, ancak gerekli olduğunda, grubun ilerlemesine engel olduğu durumlarda bireyin onayı alınmadan başkaları tarafından sınırlandırılabilir.		
31	Çocuğun ilgilerinden çok ihtiyaçlarının dikkate alınması, tüm eğitim kurumlarının benimsediği ilke olmalıdır.		
32	Demokrasi, otokrat öğretmenler yerine görüşleri özgürce eleştirilebilen, hiçbir zaman zorlayıcı olmayan uzman öğretmenler olduğu takdirde artırılabilir.		
33	Bireylerin amacının kutsallığı, demokrasinin özü olarak vurgulanabilir.		
34	Demokratik bir okulda okul müdürüne gerek yoktur. Okul yaşamıyla ilgili kararlar öğrenci ve öğretmenlerin katılımıyla alınmalıdır.		
35	Öğrencilerin az bildikleri ya da hiç bilmedikleri konularla ilgili görüşlerini söylemelerine izin verilmemelidir.		
36	İdeal demokrasi herkese amaçlarını gerçekleştirme hakkı verir.		
37	Okulun, öğretmenler tarafından belirlenmiş kesin kuralları olmalıdır.		
38	Gerçekten demokratik olan öğretmenlerin eğer özgürlük için gerekliyse, sınıfta bir miktar düzensizliği hoş görmeleri ve buna izin vermeleri gerekir.		
39	En iyi öğretmenler, sınıf atmosferi ile değil, öğretim konusu ile ilgilirlirler.		
40	Ciddi davranış bozuklukları; öğrencilerin yönetime katılmalarına izin verildiği okullarda görülür.		
41	Öğretim programlarına sıkı bağlılık, sınıftaki demokratik yaşamın en büyük düşmanıdır.		
42	Uygulanamayan demokrasi öğrenilemez.		
43	Demokratik yöntemle kazanılan bilgiler kalıcı ve gerçek bilgilerdir.		

44 .	Sınıfta, yakında bir dükkanda çıkan yangın konusundan verilecek ders konusunda daha az saman ayrılmalıdır.		
45 .	Öğrencilerin sınıfta oturacakları yeri kendilerinin seçmelerine izin verilmemelidir.		
46 .	Sınıfta yapılan oylamalarda öğrencilerin kapalı oy hakkı olmalıdır.		
47 .	Öğretmenlerin, öğrencilerin amaçlarına saygı göstermeleri, çocukların da büyüklerine saygı göstermelerine neden olur.		
48 .	Çocukları özgür olan bir ulus, özgür insanları olan bir ulus olacaktır.		
49 .	Bir sınıftaki öğrencileri için "iyi niyetli despot bir öğretmen, tam ve kontrolsüz özgürlük tanıyan bir öğretmenden" daha iyidir.		
50 .	Sağlıklı, demokratik bir toplumda gençler için yarışmalı oyunlar ve sporlar önemlidir.		